

steg

Tidsskrift for kristen folkehøgskole nr 2 • 2025 • 89. årgang

Bra rom

Interiørarkitektenes folkehøgskolerom side 7

Rom for tro side 12

Masteroppgave om sikkerhet side 24

Tom Arne Møllerbråten,
redaktør

Det viktige mellomrommet

disse dager rettes blikket mot Roma og valget av ny pave. Mange vil ha oppmerksomheten rettet mot det som skjer i Det sixtinske kapell framover. Seremonien utspiller seg i et rom fylt av Michelangelos fresker, deriblant det ikoniske motivet av Adam som mottar livsgnisten fra Gud. Dette bildet bærer i seg en viktig lærdom om forholdet mellom nærhet og avstand, som er særlig relevant for oss i folkehøgskolen.

Jeg lærte for mange år siden at den tilsynelatende lille avstanden mellom Guds og Adams utstrakte fingre, er dypt symbolsk. I sjelesorg er dette et vesentlig poeng: selv i skapelsesøyeblikket, i den ultimate nærhet mellom skaper og skapning, opprettholdes en avstand. Gud gir liv, men uten å kontrollere. Adam får frihet til å forme sitt eget liv og ta sine egne valg.

La meg bruke dette som utgangspunkt for å si noe viktig om avstand og nærhet også i folkehøgskolen. Jeg tror folkehøgskolen må være det skoleslaget med minst avstand mellom ansatte, særlig lærere, og elever. Det er ikke sjelden elevene litt utpå høsten beskriver lærere på folkehøgskolen som noe annet enn «vanlige» lærere. De er nærmere, og nesten alle elever beskriver det som noe positivt. «Lærerne her er mer som venner.»

Tette og gode relasjoner er bra. Likevel er det helt avgjørende at lærere, og andre ansatte, ikke glemmer det viktige ved å holde en viss distanse. Mellomrommet mellom oss og elevene må være der, som i skapelsen. Vi er ikke ett. Vi er ikke på samme nivå. Vi er ikke og skal ikke være bestevenner med våre elever. De skal heller ikke overta våre meninger og tanker, men kunne stille seg kritisk til det vi kommer med.

Vi kan lytte til elevenes livshistorier, men vi skal ikke overta kontrollen. Vi kan høre om viktige valg de står i, men vi skal ikke velge for dem. Vi kan gi en skulder å lene seg på, for en stund, men vi må styrke dem i å bære seg selv. Vi må veilede til selvstendighet. Nærhet er livsviktig i folkehøgskolen, men det er også avstand, som Michelangelo minner oss på.

Mellomrommet er altså viktig, men det er ikke det eneste rommet vi må være oppmerksomme på. Skolens fysiske rom preger nok skoleåret mer enn vi noen ganger er klar over. Er det ryddig hos oss? Er det vakkert? Er det harmoni eller disharmoni? Gir det følelser av åpenhet eller er det trangt? De samme spørsmålene kan vi stille til det sosiale og det åndelige rommet på skolen. Og akkurat det ønsker vi å gjøre med dette nummeret av *steg*.

Kanskje det viktigste spørsmålet vi alle stiller: Er det rom for å være meg her? Er det plass til hele meg? Det håper jeg det er. Som folkehøgskoler har vi også et siste, men ikke uviktig, spørsmål vi må stille oss selv: Inviterer vi elevene våre inn i rom der folkelig opplysning og allmenndanning er mulig? •

Tom Arne

Steg – tidsskrift for kristen folkehøgskole
Utgitt av Noregs Kristelege Folkehøgskolelag (NKF)
og Informasjonskontor for kristen folkehøgskole
P.b. 9140 Grønland, 0133 Oslo

Telefon: 22 47 43 00
E-post: nkf@ikf.no
NKF på nettet: www.folkehogskole.no/nkf

Mål og visjon:
steg – tidsskrift for kristen folkehøgskole er medlemsblad for NKF, men har også som mål å nå ut til en bredere leserkrets både i folkehøgskolen, skoleverket, media og i samfunnet. *steg* skal være et blad for faglig fornyelse, inspirasjon og debatt knyttet til de kristne folkehøgskolenes hverdag, pedagogikk, formidling av kristen tro og arbeid med dannelse.

Utgivelser: Fire nummer i året

Redaktør: Tom Arne Møllerbråten
tom.arne@sagavoll.no
Telefon: 91 57 11 57

Redaksjonsråd:
Tom Arne Møllerbråten
Marie Wiland
Andreas Melberg
Julie Byberg Bø
Jon-Peter Asperud, Oslofjord
Ruth Silje Boklund, Stavern
Øystein Vegge, Sunnmøre

Design: Kristin Skeie Antoine, KSA_design
Trykkeri: Aksell AS
Forside illustrasjon: Karoline Holhjem Soldal

Abonnement: Kr 200,-

Norges Kristelege Folkehøgskolelag (NKF)
Kjersti Versto Roheim, Sagavoll fhs, leder
Geir Ertzgaard, Solborg fhs
Janne M. Severinsen, Sagavoll fhs
Øystein Vegge, Sunnmøre fhs
Lene M. Fredriksen, Kristiansand fhs
Tor Inge Askeland (leder IKF)

Informasjonskontor for Kristen Folkehøgskole (IKF)
Tor Inge Askeland, Kristiansand fhs, leder
Hildegunn Gjesdal Tennebø, Nordfjord fhs
Arnt Ole Grimstad, Sunnmøre fhs
Halvard Aase, Solborg fhs
Kjersti Versto Roheim (leder NKF)

Sekretariat
Andreas Melberg, daglig leder, *andreas@ikf.no*
Julie Byberg Bø, informasjonsrådgiver, *julie@ikf.no*
Johan Smit, økonomirådgiver, *johan@ikf.no*
Hilde Haugen, administrasjonssekretær, *ikf@ikf.no*
Marie Wiland, rådgiver skoleutvikling, *marie@ikf.no*
Mette Røstum, informasjonsrådgiver, *mette@ikf.no*
Terje Wehus, informasjonsrådgiver, *terje@ikf.no*
Steinar Sundvoll, organisasjonsrådgiver, *steinar@ikf.no*

Innhold

16 **Kapellet på Rønningen fhs**

17 **Bra rom på Oslofjord fhs**

18 **Aksjonsforskning på Kristiansand fhs**

20 **– Gud holder på**

22 **Øyeblikk**

24 **Sikkerhet i friluftsliv**

29 **Ung på flukt**

31 **Crossings 200**

32 **En god dag på jobben**

34 **Manus til morgensamling**

4 **Trivselsrom og toleranserom**

7 **Hva er et bra rom?**

10 **Mange rom på Svalbard fhs**

12 **Rom for tro**

36 **Gjesteskribenten: Knut Grønvik**

38 **Pit Stop**

41 **Demokratibussen**

43 **Folkehøgskolerådet**

44 **Nordisk folkehøgskoleråd**

46 **Quiz og kryssord**

Trivselsrom og toleranserom

Av Andreas Melberg,
daglig leder i NKF og IKF

Vi søker oss ofte til en folkehøgskole eller en kirke som passer med vår kulturelle smak. Vi søker oss til formen og stilen som passer oss, både i det fysiske rommet og blant menneskene som samles der. Samtidig trenger vi rom som ikke blir ekkokamre – rom som tåler forskjellighet. Rom som tåler trekkspill, hardingfele – og de som helst vil slippe begge deler.

Ugrei hardingfele. Personlig kiler hardingfela litt ugreit i øret hos meg. Kanskje er det allergi, kanskje bare personlighet. Trekkspill kan passere. Likevel vil jeg slåss for hardingfelas plass – både på folkehøgskolen og i kirkens rom. For mange er det nettopp lyden av hjemme. Og det er hele poenget: Rommene i folkehøgskolen og i kirken må være store nok til å romme flere enn dem som ligner på meg.

Paulus skriver: «Ta imot hverandre slik Kristus har tatt imot dere, til Guds ære.» (Rom 15,7)

Det er ikke en oppfordring til å ta imot bare de som deler vår smak, våre tanker eller tro. Det er en invitasjon til å bygge rom for ulike uttrykk, ulike kulturer og ulike mennesker.

Forskjellighet. I folkehøgskolen lever vi dette ut hver dag. Elever fra ulike hjem, med ulike dialekter og interesser deler internat, bad og middagsbord. Og nettopp forskjelligheten er skolens styrke. Hadde vi alle heiet på samme eliteserielag eller foretrukket samme instrument, ville kanskje frokosten vært mer harmonisk – men dannelsesreisen langt fattigere.

Bra rom utfordrer oss. De utfordrer tålmodigheten, fordommene, smaksløkene – og av og til trommehinnene våre. Men de former oss. Fellesskapet sliper kantene våre og gjør oss mer menneskelige.

Kirken trenger det samme. Vi trenger rom der både norsk salmetradisjon og afrikanske rytmer får leve side om side. Der kinesiske, russiske og latinamerikanske

uttrykk farger fellesskapet. Der vi kan erkjenne at ikke alt treffer oss personlig – men at vi likevel gleder oss over rikdommen.

Nysgjerrighet. I en tid hvor ekkokamre vokser frem både på nettet og ellers, må vi aktivt bygge rom som sprenger dem. Der vi møter det fremmede ikke med frykt, men med nysgjerrighet. Der vi lar oss utfordre, også når vi helst ville klappet i takt med vårt eget lille ekkokammerkor.

Folkehøgskolen kan være et slikt rom. Kirken kan være det. Livet kan være det.

Men bare hvis vi velger å bygge på toleransens grunnmur.

Og hvem vet – kanskje står jeg en dag i kirkens rom, med kaffekopp i hånden, barn som leker rundt beina – og nynner med på en hardingfele-melodi. Smaken kan endre seg. Det viktigste er at rommet var stort nok til å romme oss alle. •

Foto: Shutterstock

«Rommene i folkehøgskolen og i kirken må være store nok til å romme flere enn dem som ligner på meg.»

**We shape our buildings;
thereafter they shape us.**

Winston Churchill

Foto: Shutterstock

Hva er et bra rom?

Hvordan ser et bra rom ut på en folkehøgskole? Interiørarkitekt Jorunn Hovde Rue og sivilarkitekt Truls Corneliussen i SØR arkitekter jobber for tiden med nye internatbygg på Sagavoll – og gir konkrete råd om hvordan rom kan styrke både fellesskap og trivsel.

Av Julie Byberg Bø

-Det er noe med å tenke over hvilken type skole man skal innrede. Folkehøgskole er ikke en vanlig skole, sier interiørarkitekt Jorunn Hovde Rue.

Hovde Rue har jobbet med flere prosjekter i skolebygg. Nå jobber hun sammen med sivilarkitekt Truls Corneliussen på nye internatbygg på Sagavoll folkehøgskole.

– Jeg har vært lærer på Sunnhordland folkehøgskole tidligere, så folkehøgskole er et hjertebarn, sier Corneliussen.

– Materialer som gjør noe med oss

– Mitt utgangspunkt er den kroppslige erfaringen med det å være i rom. Derfor har et sterkt ønske i prosjektet har vært å bruke massiv tre på internatbyggene, sier Corneliussen.

Han peker på både miljømessige, akustiske og praktiske fordeler med å bruke trematerialer.

– Man kan ta en spiker i veggen og ta den ut igjen uten å ødelegge. Det er et materiale som fungerer både for lyd, lys og romfølelse.

For Hovde Rue handler det også om hvordan materialer oppleves på kroppen.

– Tre gir mye velbehag i oss. Det har lydegenskaper, slitestyrke, og det kan behandles. Vi glemmer ofte å bruke det i bygg i dag, sier hun.

På Sagavoll er konseptet for internatene «Treharmoni».

– Det handler om hvordan tre kan samarbeide med andre elementer, slik en elev kan samarbeide med ulike folk, sier Hovde Rue.

Fellesskap og privatliv i balanse

– Hver boenhet skal ha sin identitet, og opp-

holdsrommet i enheten skal gi tilhørighet, sier Corneliussen.

Han forklarer hvordan man har ønsket å skape fellesarenaer som trekker elevene sammen – samtidig som alle skal kunne trekke seg tilbake til sitt eget rom.

– Det sosiale skal styrkes og settes i fokus, men etter en lang dag må man også kunne trekke seg tilbake å være alene, sier Hovde Rue.

Planløsningen er derfor utformet slik at man må passere fellesarealet før man kommer til

>>

«Det er like billig å bygge godt som å bygge dårlig.»

– Truls Corneliussen

«Vi legger aldri sterke farger bak læreren. De bør heller være bak elevene, slik at det ikke tar fokus.»

– Jorunn Hovde Rue

På Raulandsakademiet har SØR arkitekter gjort et kommunikasjonsareal om til en mye brukt møteplass.

- «< rommet sitt. Det skal være et valg å være sosial.
- Flytende og rolige omgivelser gjør det mulig å gjøre det personlig i hvert bygg, sier hun.

Farger som hjelper hjernen

- Fargevalg er helt essensielt for at det skal bli bra, sier Hovde Rue.
- Hun har lang erfaring med å fargesette skoler, og legger vekt på at farger må brukes med hensikt.
- Vi legger aldri sterke farger bak læreren. De bør heller være bak elevene, slik at det ikke tar fokus. Det handler om å finne farger som gjør noe for hodet.
- Fargene hun trekker fram er gult, grønt, blått og/eller brente jordtoner.
- Vi unngår helst standard hvite vegger med bomullsfarge. Hvite valører kan være veldig flotte, men vi holder oss helst unna

de klinisk hvite veggene som bidrar lite til rommene, sier hun.

Riktige proporsjoner

- På folkehøgskoler er det ofte færre elever enn på vanlige skoler. Da handler det om å proporsjonere fellesarealene riktig, sier Hovde Rue.
- Hun advarer mot å lage for store rom, som kan gjøre det vanskeligere å ta initiativ til sosial kontakt.
- Man må tilrettelegge for ulike romønskjer. Oppholdsrom bør ha en hjemmekoselig følelse, men i klasserommet må man tenke annerledes – da handler det om å komme i riktig humør for læring.

Vil tilrettelegge for trivsel

- Planter er uvurderlige, sier Hovde Rue. Men i et folkehøgskolemiljø må det være elevene

- som velger å gjøre sine egne rom personlige.
- Vi er ikke i en situasjon der vi kan dekorere med blomster på internatene, men vi kan bruke naturlige veggfarger og gode materialer som fremmer trivsel på flere plan.
 - På gulvet er det valgt et varmt brunt vinylbelegg. Vinyl er valgt på grunn av holdbarhet, god fargegjevning og at det er behagelig å gå på. Ikke alle materialer kan være naturlige i slike prosjekter, det handler derimot om komposisjonen av de materialene som benyttes.
 - Vi ønsker trivsel og å få naturen inn.

– Prioriter uterommene

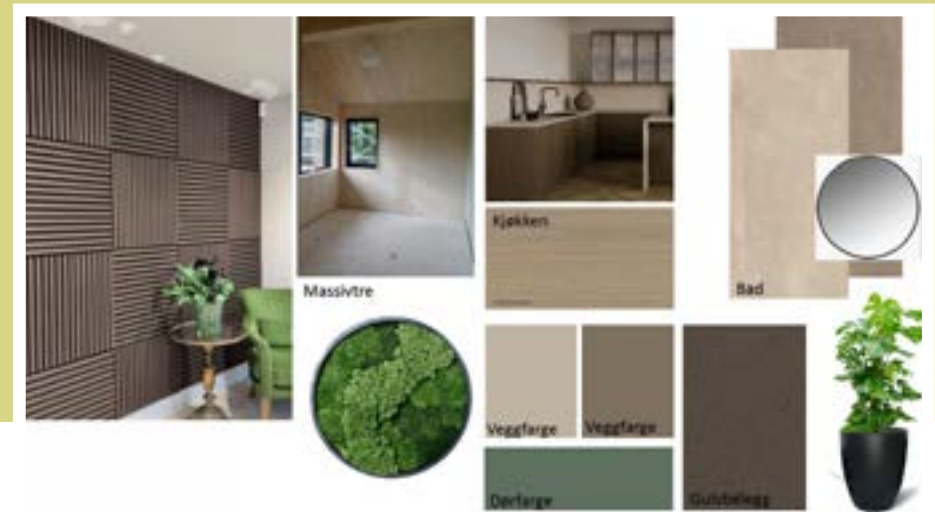
- Uterommene er også viktige. Her har folkehøgskolene mye å gå på, sier Corneliussen.
- Han peker på hvordan folkehøgskolene ofte ligger vakkert til, og mener

det er et stort potensial i å tilrettelegge for aktive uterom.

- Kommunikasjon og fellesskap skjer også ute. Neste prosjekt for de som har tilfredsstillende innemiljøer bør kanskje være uterommene, sier han.

Små grep, stor effekt

- Har du eksisterende rom, er det farge-setting og lyddemping som gjelder. Mye kan gjøres med lite, sier Hovde Rue.
- Det er like billig å bygge godt som å bygge dårlig, sier Corneliussen.
- Han anbefaler at folkehøgskolene tidlig i prosessen tar kontakt med arkitekter og interiørarkitekter.
- Samhandlingen mellom skole, arkitekt og interiørarkitekt danner grunnlaget for de beste prosjektene, avslutter han. •

«Tre gir mye velbehag i oss. Det har lyd-egenskaper, slitestyrke, og det kan behandles.»

– Jorunn Hovde Rue

Mange rom til å være seg selv i

av **Hilde Maria Nicolaisen**,
internatleder
på Svalbard
folkehøgskole

Svalbard folkehøgskole flyttet inn i et unikt skolebygg på Sjøskrenten i februar 2023. Det nye skolebygget er laget i massiv tre og holder passivhusstandard, er utstyrt med solcellepanel og har en sterk miljøprofil, med blant annet gjenbrukte materialer fra det nedlagte gruvesamfunnet Svea. Skolebygget har mange rom, med stor takhøyde, fantastisk utsikt og er stilrent innredet.

Morgensamlingene i **auditoriet** setter tonen for dagen. Her samles *alle* elever og ansatte. Det skaper en sterk følelse av tilhørighet og samhold. Auditoriet har et amfi som enkelt kan kjøres inn og ut etter behov, noe som gjør rommet ideelt for flerbruk. Auditoriet er favorittrommet for film på stor-skjerm, for dans og elevkvelder.

Matsalen er et populært rom. Her møtes elevene til måltidene og mikses på tvers av linjene. Det serveres fantastisk god mat, noe som gir høy trivselsfaktor. I tillegg er matsalen åpen og lys med store vinduer ut mot Adventfjorden og det magiske Hjortfjellet. Det er et rom hvor vi tar oss tid, til å presentere maten, synge bordvers, og vente til det er vår tur. Matsalen er mobilfri sone, noe som gir rom for tilstedeværelse. Matsalen er et bra rom hvor man lett blir sittende lenge etter kveldsmaten er ferdig og fortsetter den gode samtalen.

Klasserommene på Svalbard folkehøgskole er rom som speiler linjefaget det undervises i. Et av skolens fineste klasserom er kunstrommet, som har store vinduer, mye lys og gir rom for skaperkraft. Noen klasserom er små, og gir nok en trang til å komme seg ut for å puste.

På Svalbard folkehøgskole er **naturen**, vårt største klasserom, rett utenfor døra – et

Å drive folkehøgskole på Svalbard er unikt. Det er kaldt, vilt og vakkert, men det er også en lang periode med mørketid. Da blir fellesskapet og rommene ekstra viktig.

Svalbard folkehøgskole.

vakkert, levende og utfordrende klasserom med isbreer, fjell, tundra, isbjørn og nordlys. Uansett hvilken linje elevene går på, får de muligheten til å oppleve, utforske og lære i møte med den arktiske naturen – som er et fantastisk klasserom med god plass til å puste, god plass til å tenke – og kanskje aller viktigst: god plass til å være menneske.

Et bra rom er et sted hvor elever og ansatte kjenner at det er plass, ikke bare fysisk, men også emosjonelt. Hverdagsverdiene til Svalbard folkehøgskole er trygg, raus og engasjert. Et bra rom er et rom hvor man kan være seg selv og bli møtt som den man er. Et rom hvor det er trygt å være usikker og hvor du møter voksne og medelever som tåler det. Vi møtes med levde liv, og liv krever rom. Det er rommene mellom menneskene som oppstår når vi setter av tid til å lytte. Da kan **det stille rommet** på skolen være et godt rom. Å dele rom med en medelev er kanskje

Kaférommet.

Svalbard har et unikt klasserom ute.

Auditoriet.

Flerbruk av auditoriet.

«Det handler ikke om hvor stort det er, men hva og hvem det rommer, og at man føler tilhørighet.»

litt uvant i starten – men for de aller fleste blir romkameraten en del av det beste med året på Svalbard folkehøgskole.

Så har vi erfart at man må bo seg inn i et nytt skolebygg. Det stilrene og perfekte bygget er en fryd for øyet, men har rom som kan oppleves sterilt for elevene. Kaféen «Lukas lefse» er rommet i nybygget som blir mest ommøblert, og som elevene har lagt sin sjel i å gjøre hjemmekoselig. I kaférommet er det bordtennis, bibliotek-krok, brettspill, gitarer og mange sofaer. Kaféen er et rom kan du være sosial eller finne et stille hjørne og samtidig være en del av fellesskapet. Men, viktig – det er når elevene fyller rommet det blir et bra rom.

Utsikten er et annet bra rom på skolen. Det ikke er for stort, og man må sitte litt tett for å få plass til alle. Her møtes elevene til allsang hver onsdag kveld og til «Luna» hver torsdag, et konsept som oppstod i mørke-

tiden. Luna betyr måne og er et forum for å dele tro eller noe man brenner for, stillhet og musikk. Utsikten har store vinduer og det er høyt under taket. Det er et rom med potensiale og planen er en ny buldrevegg. Vi gleder oss til å fylle rommet med fellesskap og klatring, der det er trygt å falle, og hvor man kan prøve igjen og igjen.

Vi snakker ofte om «rom» som noe vi går inn i. Men noen ganger kan det være fint å løfte blikket, bokstavelig talt. Den norske filmfotografen Jannicke Mikkelsen har nylig sett Svalbard fra verdensrommet – et sted uten vegger. Med det største utsynet som finnes, ligger øygruppa vår der som en liten prikk og likevel så full av liv, fellesskap og mening for de som bor her. Det setter perspektiv på hva et «bra rom» kan være. Det handler ikke om hvor stort det er, men hva og hvem det rommer, og at man føler tilhørighet. •

Rom for tro

Folkehøgskolene er gode på å skape rom for fellesskap og tilhørighet. I tillegg er året på kristen folkehøgskole også en mulighet for å gi rom for tro.

«Rommene jeg selv fikk vandre i som ung, der min tro både fikk utvikle seg og bryne seg, kan verken telles i antall eller måles i verdi.»

Av Cecilie Grøttveit,
lærer på Nordhordaland folkehøgskole

Hvilke rom vi skaper på vår skole, Nordhordland folkehøgskole, der antall ikke-troende er mye høyere enn antall troende, har den siste tiden tatt mye av tankevirksomheten min. For helt ærlig, jeg kjenner at frimodigheten får brynt seg. Jeg går fort inn i ta-hensyn-linja. Kan jeg dure fram med evangeliet når så mange ikke tror?

Rom for å vokse. Rommene jeg selv fikk vandre i som ung, der min tro både fikk utvikle seg og bryne seg, kan verken telles

i antall eller måles i verdi. Tilgang til alle disse rommene, rom som mennesker rundt meg gav meg mulighet til å utforske og vokse i, har betydd mye for hvem jeg er og hvordan jeg lever troen min.

Men det er ikke lenger som da jeg var ung. Dagens ungdom favner om hele verden. De kan følge verdensledere på Tik Tok og få nyheter på «sitt språk». Gjennom hele skoleløpet har de lært seg å opptre, ha fremføringer og blitt drillet på kildekritikk. De er vant til mangfoldet i samfunnet, og de er

opptatt av å få være seg selv. De er tolerante, åpne, frimodige og kunnskapsrike. Og samtidig er de første generasjon etter krigen med negativt framtidsbilde.

Hele verden. Hvor annerledes var ikke min ungdomstid! Min verden som 19-åring var liten, og jeg var ikke på langt nær så oppdatert som dagens ungdom. Men så slapp jeg også å måle meg med hele verden. Jeg slapp å speile meg i trender og influencere som dukket opp i feeden fra tidlig morgen til sen

kveld. Jeg visste ikke hva FOMO var (fear of missing out) og fremføringer i skolen husker jeg som en sjeldenhet. Fremtiden så jeg på med håp og forventning.

Det er med stor nysgjerrighet jeg hører at dagens unge ønsker en forandring. SoMe-generasjonen ser ut til å søke andre steder enn til skjermen. Sannhet. Ekthet. Rammer. Er ikke det god grobunn for å skape viktige rom?

Unge søker. Vi har lest i flere aviser det siste året om økning i andelen unge som

søker til kirkene, både frimenighetene og folkekirken. Uro i verden pekes på som en mulig årsak. Ungdom er på jakt etter sannhet. I Vårt Land i januar kunne vi lese: «Nå er det tid for å gå innover, dypere, dyrke en kristendom som er enklere, mer rotfestet og mindre spektakulær.» I samme stykke henvises til Øystein Gjerme, leder i pinsebevegelsen, som peker på at fordypning og ekthet er blitt viktigere enn spektakulære gudstjenester.

Det er de samme tendensene vi ser i folkehøgskolen. Som en motvekt til sosiale

«SoMe-generasjonen ser ut til å søke andre steder enn til skjermen. Sannhet. Ekthet. Rammer. Er ikke det god grobunn for å skape viktige rom?»

<< medier, inntrykk som gir søvnløshet og konstant uro, søkes nå det ekte. Hvem skal gi ungdommene det ekte? Kirken, åpenbart, men folkehøgskolen ikke mindre.

En dose Gud. Så hva gjør vi på Nordhordland? Det tar ikke lang tid før elevene skjønner at her får de stadig en dose Gud. Vi møter i overkant av 170 elever til samling hver morgen. Linjelederne har på omgang et ord for dagen, en tanke, en historie, noe til inspirasjon. Med 11 linjeledere blir det mye forskjellig.

Etter hvert danner jeg meg et bilde av

hvem de er, ikke som lærere eller kollegaer, men som mennesker. Som troende mennesker. Selv om vi ikke alltid snakker om Jesus, er det så synlig at troen vi alle bærer, gjennomsyrrer både oss og det vi formidler. Personlig synes jeg dette er en fantastisk start på dagen. Helt til det er min tur. Morgensamlingene koster meg mye. Hvorfor? Jeg har ikke sceneskrekk, heller tvert om. Jo, fordi dette er viktig! En unik mulighet til å så og sette spor.

Kristen tro. Hver fredag byttes morgensamlingen ut med Kristen tro. Etter en felles

samling om et tema, møtes vi i klassene for refleksjon og samtale. Å snakke om hva man faktisk tror på, er en ukjent øvelse for mange. Det overrasker meg ikke. Etter 20 år som KRLE-lærer i grunnskolen vet jeg svært godt at elevene er opplyste. De kjenner godt til de store religionene og andre livssyn. Hva man selv tror på, derimot, er vanskelig å sette ord på. Ofte blir det et sammensurium av både det ene og det andre. Litt herfra og litt derfra. Det sies at i møte med andre, møter man seg selv. Det er nettopp det som skjer i Kristen tro-timene. Vi presser aldri elevene til å ta stilling til om de tror eller ikke. Vår jobb er

å skape rom der man kan utvikle et språk for hva man ønsker å stå for.

Tomrom. Ett år var jeg én av tre lærere på vår største linje. På årets siste hyttetur fikk jeg en uoppfordret evaluering fra en av elevene. Året hadde vært vanskelig, men litt etter litt hadde hun kommet ut av skallet sitt. Hun startet med å si at for første gang i livet hadde noen sett henne. Deretter beskrev hun hver enkelt av oss, ulike på nesten alle måter, men våre egenskaper til sammen hadde fylt mange av hennes tomrom. Hun visste lite om omsorg, og hun ante ikke at det fantes snille menn i verden. Jeg hadde få, kanskje ingen, trossamtaler med henne gjennom året, men hva vet jeg om hennes vei videre? Kanskje var møtet med folkehøgskolen akkurat nok til å gi henne håp og utrustning for framtiden. Og kanskje en liten spire til tro?

Min historie. Så finnes det møtepunkt der man mer naturlig kan snakke om tro. En kveld i uken får jeg lov til å bruke tid sammen med 10-12 elever på det vi kaller Min historie. Da de signa inn tidlig i skoleåret, helt frivillig, krysset de av på nettopp det, Min historie. Andre elever valgte Samtalegruppe eller Bibelgruppe. Gruppene er fulle og vitner om et behov for å lytte og fortelle. Tårene sitter løst,

latteren like så. Livets sorger og gleder går så tydelig hånd i hånd. Og troen er aldri langt unna når man snakker om livet. For hvor henter man styrke fra når livet er tungt? Til hvem kan jeg sette min lit? Hvem har gitt meg livet?

Velsignelsen. For kort tid siden møtte jeg en mor hvis sønn hadde gått hos oss for noen år tilbake. Sønnen er ikke troende, men året på kristen folkehøgskole kunne hun tydelig se spor av. Fortsatt kunne hun høre han syngte Herren velsigne deg og bevare deg. Tenk å ha Herrens velsignelse i vokabularet sitt! En enkel sang som jeg vet mange elever trekker rundt seg som en kappe når de trenger ro eller trøst. Jeg kjente på takknemlighet. Kan en sang virkelig være en arv fra tiden hos oss?

Vi har både torsdags- og søndagsmøter på Nordhordland. Jesus og evangeliet har tydelig og viktig plass. Likevel, i mine personlige refleksjonsrunder rundt hvilke rom vi skaper, lander jeg i en salig fred om at kraften i å leve et liv som troende skal man aldri undervurdere. Gjennom dagens små og store møtepunkt med elever, i korte og lengre samtaler, kan vi møte hver enkelt der de er. Kanskje møtet med en troende er det viktigste «rommet» vi kan tilby. •

«Og troen er aldri langt unna når man snakker om livet. For hvor henter man styrke fra når livet er tungt? Til hvem kan jeg sette min lit? Hvem har gitt meg livet?»

Kapellet på Rønningen folkehøgskole

Av Marie Wiland

Rommet ligger helt innerst i en gang, forbi det som den gang var klasserom og treningsrom. Det var – og er fortsatt – ingen gode stoler der. Det beste er å sitte på gulvet (selv om det er hardt). Jeg var der sammen med medelever og ansatte, men også ofte alene. Jeg kjente meg likevel ikke alene, selv om ensomhet var et tema jeg reflekterte mye over. For meg har rommet en slags overnaturlig tilstedeværelse av andre som har vært der før – og Gud. Å åpne døra inn til kapellet, var omtrent som å skyve til side et forheng. Gud var til stede på en folbar, nesten taktil måte. Det minner meg om forhenget i Tempelet eller om skapdøren inn til Narnia.

Komsa-fjellet. Jeg har alltid hatt slike steder jeg oppsøker for å tenke ordentlig over livet. I barndommens Alta var det en utsiktsplass i Komsa-fjellet jeg pleide å gå til når jeg luftet bikkja. For å komme dit måtte jeg klatre langs en smal fjellhylle. Det var nok noe av attraksjonen at jeg var på et sted som var litt farlig og vanskelig å komme til. Jeg fant stedet igjen da jeg besøkte Alta som godt voksen. Mine barn

hadde aldri fått lov til å klatre der!

Jeg kjente på et mot når jeg satt på fjellhylla i Komsa-fjellet. I kapellet på Rønningen ble jeg også mer modig. Jeg våget å stille meg selv og Gud noen krevende spørsmål. Jeg søkte Guds ansikt.

Desmond Tutu. Høsten 1984 var Desmond Tutu i Norge for å motta fredsprisen. På Rønningen fulgte vi seremonien i Universitetets Aula på TV i forelesningssalen. Midt under sendingen må kongen, Tutu og alle andre forlate aulaen på grunn av en bombe-trussel. Jeg ble helt satt ut, og på en litt melodramatisk måte, droppet jeg det ansvaret jeg hadde for fellessamlingen og forlot timen. For meg kjentes det som om verden raste sammen når Tutu ikke kunne være trygg i Norge en gang. Uten egentlig å tenke over det løp jeg til kapellet. Jeg var redd, men også litt sint.

Jeg satt der ikke lenge alene. Inspektør Tove så meg dette året og hun viste akkurat hvor jeg var. Dette møtet – og sikkert utallige andre – er en del av rommets atmosfære.

Thin places. Vi kan kjenne det når vi kommer inn i et hjem, en skole, kirke, historisk bygning eller til og med noen landskap. Her har det skjedd noe godt. Her kan det fortsatt skje gode møter mellom mennesker og mellom mennesker og Gud. Noen ganger beskriver vi dette som «thin places», et sted der det er mindre avstand mellom Gud og mennesker.

Kapellet på Rønningen var og er et slikt sted for meg. Det er også noe jeg kan strekke meg etter når jeg er andre steder enn på skolen. Det er et rom jeg kan ta med meg og forsøke å gjenskape.

Pusset opp? Denne våren er jeg 40-års-jubilant. Hva om jeg oppdager at de i anledning jubileet har pusset opp kapellet? Ut med 70-tallsinteriøret, *murstein look*, stoler med flettet tau og gammelt gulvbelegg. Det gjør ingen ting. Nye elever skal få slippe å lukte på mine og andre gamle elevers fotsvette og tårer. Rommet lever videre i oss. •

Foto: Sture H. Væreide

Elever viser oss de tre beste rommene på sin skole

Vi ba elevene Charlotte Minnesjord og Emmeline Scarborough vise oss de tre beste rommene på Oslofjord folkehøgskole. De plukket ut spisesalen, vestibylen og studio. Her begrunner de hvorfor.

Charlotte Minnesjord til venstre og Emmeline Scarborough til høyre.

Som oftest så finner du meg i vestibylen – en åpen plass der det alltid befinner seg elever som ønsker å være sosiale. Bonuspoeng for kiosken som også tilfeldigvis befinner seg i vestibylen! Brettspill og morsomme historiefortellinger skaper samhold og mye latter i rommet.

Spisesalen er spesiell fordi det er et mobil-fritt område. Derfor omgås man konstant av interessante samtaler. I tillegg er det en peis og sofaer i spisesalen som passer perfekt for kalde vinterkvelder på Oslofjord.

Studio er spesielt viktig for meg som går musikklinjen på OFHS. Det er et intimt rom som tilbyr muligheter til å ta opp vokaler, å lage artige beats, og å samarbeide om låtskriving i de 2000'ers inspirerte skinnsofaene. Studioet for meg, er et symbol for kreativitet og samarbeid.

En dag som gir mening:

– Aksjonsforskning på Kristiansand folkehøgskole

Av Marie Wiland

Et nysgjerrig blikk møter meg over brødskiva i matsalen. «Er det dere som skal forske på oss?» Jeg skal delta på aksjonsforskningsdag på Kristiansand folkehøgskole.

Temaet er hvordan året på folkehøgskole bidrar til elevenes meningsdannelse. Kristiansand er pilotskole og både forskere, lærere og elever er spente på hva dagen vil bringe. Heldigvis har jeg lært litt om aksjonsforskning tidligere og kan fortelle den spørrende eleven at i dag er det like mye elevene som skal være forskere. Et skikkelig innafor folkehøgskolesvar!

Et større prosjekt. De eksterne forskerne er Odd Kenneth Hillesund fra Universitetet i Agder (UiA) og Lars Mandelkow fra Ansgar Høyskole. Aksjonsforskningsdagen er en del av et større prosjekt, eller kanskje heller en fortsettelse av det som begynte med folkehøgskolenes skolestart undersøkelsen høsten 2024. Elevene som deltok i denne interne undersøkelsen, fikk også mulighet til å klikke på en ekstern lenke og svare på spørsmål om egen psykisk helse og kilder til mening. Elevene som svarer på skolesluttundersøkelsen denne våren, kan delta i en lignende oppfølgingsundersøkelse. Samtidig skal studenter på UiA svare på de samme spørsmålene. På den måten er det mulig å sammenligne folkehøgskoleelevens svar med andre i samme alderssegment, men i en annen skolesituasjon.

Intervju og refleksjon. På aksjonsforskningsdagen er tanken å ta det ett skritt videre. Elevene skal intervju hverandre og reflektere sammen i grupper og plenum. Håpet er at observasjoner og elevenes svar kan gi en god forklaringsramme til materialet Lars og Odd Kenneth allerede sitter på. I tillegg gir dagen forskerne en mulighet til å utforske flere sider ved meningsdannelse knyttet spesifikt til elevens folkehøgskoleerfaringer. For elevene skal dagen være en anledning til å gå på oppdagelsesferd i egne og medelevers erfaringer. De skal ta et spisset

dypdykk i året som snart er over. *Hva var det som var bra dette året? Hva er annerledes på folkehøgskole enn andre steder de har vært i? Hva gjorde at det opplevdes meningsfullt å være på skolen eller ute på tur?*

Inndeling i grupper. Vi sitter – og noen ligger – i litt spredd utover i stoler og sofaer. Det er en avslappet og litt avventende atmosfære. Lars og Odd Kenneth veksler på å forklare hensikten med dagen. Elevene skal intervju hverandre på rundgang etter et fast spørreskjema. En skal spørre, en skal svare

«Odd Kenneth forteller at når vi ber elevene se etter noe bra, etter gode opplevelser, så skjer det noe bra. «Det som er bra blir enda bedre»...»

og en skal lytte og skrive ned. Så bytter de roller og gjentar prosessen. Det blir litt morsomt når elevene skal deles inn i grupper på tre. Hva er mest fornuftig nå? Lage gruppene basert på slik elevene sitter (eller ligger) rundt om i rommet? Den god gamle metoden hvor eleven får et tall og havner i gruppe med de andre med samme tall, blir valgt. Sikkert lurt, for da er det ikke de som alltid sitter sammen som ender opp med å intervju hverandre. Essensen i spørsmålene elevene får er: Hva har skjedd av betydning med deg dette året? Og hva var det med folkehøgskolesettingen som gjorde dette mulig?

Ser etter noe bra. Etter at opplegget er gjennomført sammen med elevene og elevene faktisk litt motvillig har forlatt åstedet, sitter vi sammen med Lars og Odd Kenneth og har en liten *debrief*. Forskerne er begeistret. De virker svært ivrige på å begynne å systematisere og se nærmere på elevenes svar og refleksjoner. Men før de drar har de et viktig budskap. Odd Kenneth forteller at når vi ber elevene se etter noe bra, etter gode opplevelser, så skjer det noe bra. «Det som er bra blir enda bedre». Derfor vil elevene og skolen også få et stort utbytte av en slik dag vi nettopp har gjennomført. Forskerne tar med seg rykende ferske rådata, elevene og skolen sitter igjen med innsikt som i seg selv skaper noe positivt.

Oppdage noe verdifullt. En hovedintensjon med dagen er at elevene skal oppdage noe verdifullt som de kan ta med seg videre. Med denne ambisjonen som utgangspunkt, elevenes erfaringer i fokus og dialogen og den levende vekselvirkning som tilnærming, er dette i seg selv et godt folkehøgskoleopplegg. Egentlig en perfekt ramme for en meningsfull samtale på slutten av et folkehøgskoleår.

Og hva svarte elevene? Det er foreløpig en forskningshemmelighet. •

Erik Andreassen:

–Gud er aktiv, og han holder på

Av Tom Arne Møllerbråten

– Gud trenger oss ikke, fortsatte han overraskende og viste til en setning fra boken *Veivisere* av Magnus Malm, – men han inviterer oss likevel med. Du kan senke skuldrene litt. Gud har holdt på med disse elevene siden de ble født.

Foto: Tom Arne Møllerbråten

På det årlige tredje påskedagsmøtet for personalet ved Stavern, Grenland og Sagavoll folkehøgskole, underviste pastor Erik Andreassen i nesten tre timer om formidling av kristen tro til unge. Mot slutten av samlingen fokuserte han spesielt på kroppens betydning, et tema han også har utgitt en bok om. Andreassen er en anerkjent menighetsleder og har vært pastor i Betlehem Misjonskirke i Oslo i to tiår.

Mange kristne folkehøgskoler gir uttrykk for at de opplever det krevende å formidle kristen tro til dagens ungdom. Og det var kanskje nettopp derfor budskapet om at det er Gud som er og skal være den aktive, traff personalet ekstra godt denne dagen.

–Gud holder på, men du kan samarbeide med han og bli med på det han gjør, sa Andreassen. – Gud holder også på med deg nå. Han holder på med å elske deg fram til å være den du skal være. Hva gjør Gud i ditt liv om dagen? spurte han salen og ba folk snakke sammen om dette.

Andreassen brukte fortellingen om Sakkeus for å beskrive to sider ved menneskene. Den første er avstand, mangel på kontakt, isolasjon og fremmedgjøring. Den andre er lengselen etter kontakt og nærhet.

– Hvordan kommer avstand og lengsel til uttrykk hos elevene?

Deretter gikk Andreassen over til sosiologen og samfunnsfilosofen Hartmut Rosa. Rosa, som nylig var i Norge, er en akademisk

Pastor Erik Andreassen underviste på distriktsmøte på Sagavoll.

Foto: Tom Arne Møllerbråten

«Gud holder også på med deg nå. Han holder på med å elske deg fram til å være den du skal være.»

– Erik Andreassen

superstjerne om dagen. Det er særlig rundt begrepene *akselerasjon* og *resonans* Rosa har knyttet en samfunnsanalyse.

Samfunnet vårt preges av større og større hastighet i alt vi gjør, og alt vi forsøker å oppnå. Høyt tempo og stress kjenner nok mange seg igjen i. Dette fører til en følelse av fremmedgjøring fra både verden, oss selv og andre, mener Rosa. Resonans, derimot, handler om å etablere meningsfulle og gjensidige relasjoner til verden. Dette innebærer at vi blir berørt av noe utenfor oss selv, responderer aktivt på det, og at vi selv blir forandret i prosessen, ifølge Hartmut Rosa.

– Resonans er en slags motstandskraft mot hastigheten og stresset i verden, sa Andreassen. – Resonans kan ikke planlegges, det bare skjer. I de øyeblikkene det er resonans, får mennesker et nytt møte med seg selv, andre og Gud.

– En dypere erfaring av Gud er en dypere erfaring av seg selv. I hvert eneste øyeblikk der resonans er mulig, der er Gud. Vi kan merke at Gud holder på gjennom resonans.

– Hvor finnes det muligheter for resonans for elevene? Du kan være den som ser, tåler og inviterer – og det er dypt resonant.

I siste økt gikk Andreassen inn på temaet kropp, også dette relevant for kristen tro.

– Alle har en kropp. Kroppen har vi fått med en hensikt.

Igen siterte han Magnus Malm som sier at det bare er i og gjennom kroppen vi kan erfare Gud.

– Vi både er og har vår kropp. Din fortelling former ditt forhold til kroppen. Ditt forhold til kroppen former din fortelling. Hvordan er din kroppsfortelling? Hvilke budskap, hendelser og personer har formet din kroppsfortelling?

Bakerst i boka *Kropp. Fortellingen om deg – og hva den har med Gud å gjøre*, som kom ut på Luther forlag i 2022, har Andreassen samlet en rekke spørsmål til refleksjon rundt temaet kropp. Disse er ikke minst aktuelle for oss i folkehøgskolen, og siste del av undervisningen hans tredje påskedag ble brukt til å reflektere over disse. Se egen boks.

«Hvordan er din kroppsfortelling? Hvilke budskap, hendelser og personer har formet din kroppsfortelling?»

– Erik Andreassen

Andreassens budskap falt i god jord denne dagen, for å bruke et bibelsk uttrykk, og mange husker nok spesielt setningen «Gud holder på». Det er godt å ta med seg inn i folkehøgskolehverdagen! •

Refleksjonsspørsmål fra side 180 i boka *Kropp*:

- Hvordan snakker dere om kropp hjemme hos dere?
- Er det mye eller lite fysisk nærhet?
- Hva har foreldrene dine fortalt deg om sex, om noe?
- Hva skjer når det kommer nakenhet eller sex på TV-skjermen når familien er samlet?
- Har mennesker berørt din kropp, på en god eller vond måte?
- Hvordan kommenterer din far andre kvinner?
- Kan du huske første gang du merket seksuell opphisselse? Hva følte du da?
- Hva sier dine foreldre om sine egne kropp – og sier de noe om din?
- Deler dere bad – samtidig?
- Gjorde dere det før?
- Hva er familiens holdning til trening?
- Hvordan snakker dere om mat?

Øyeblikk

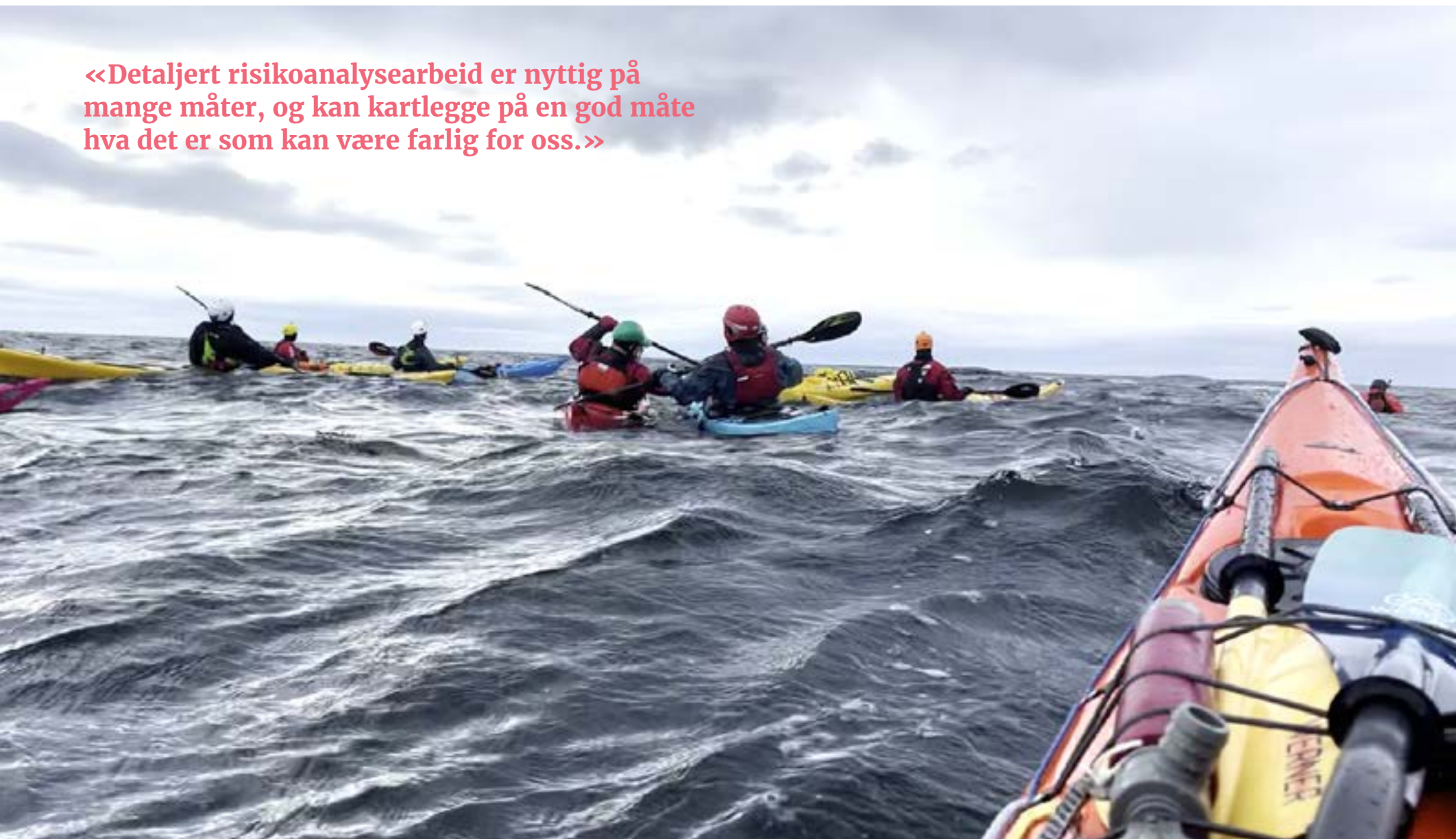
Mange skoler har dyktige fotografer blant både elever og personale. Vi ønsker å vise noen av bildene fra ulike skoler. Her er noen blinkskudd fra **Nordvestlandet folkehøgskole**. Fotografer er Eskil Bjerkestrand og Anastasiia Panforova.

Av Anved Kvammen,
fra Hardanger, pensjonert (?) folke-
høgskolelærer fra Alta folkehøgskole

«Detaljert risikoanalysearbeid er nyttig på mange måter, og kan kartlegge på en god måte hva det er som kan være farlig for oss.»

Masteroppgave om sikkerhet i friluftsliv i folkehøgskolen

Svært mange av våre folkehøgskoler tilbyr friluftsliv og utendørsaktiviteter. Jeg har vært så heldig å få lov til å forske på folkehøgskolen, og leverte nylig masteroppgave med tema sikkerhet i friluftsliv i folkehøgskolen.

For å ta det først som sist: Denne artikkelen har ingen sammenheng med den tragiske ulykken i Alpene som rammet Alta folkehøgskole i januar i år.

Forskning i egen kultur. Jeg har hatt en tolv år lang karriere som lærer i friluftsliv ved folkehøgskolen i Alta. Støtte fra ledelsen gjorde at jeg hadde mulighet å studere ved siden av jobben. Friluftsliv har vært en stor del av mitt liv. Norge og Svalbard på langs, konkurranse i hundekjøring, bort- og nedoverski, havkajak pluss mye mer, samt arbeid som krabbefisker ute i Barentshavet har gitt mange erfaringer. Særlig det sistnevnte gav nok stor inspirasjon til sikkerhetsfaglig tenkning. Kombinasjonen av en praktisk arbeidshverdag, og kunnskaper fra et ledende fagfelt på samfunnssikkerhet fra Universitetet i Stavanger, gav et grunnlag for forskning på folkehøgskolen. En problemstilling tok form.

Et mangfold av aktiviteter. Svært mange av folkehøgskolene i Norge tilbyr friluftsliv og aktiviteter i en eller annen form. Jeg har undervist i mange ulike fagfelt, og ofte møter vi komplekse miljø, og har med oss elever med alle grader av erfaring og forkunnskaper. Dette skulle en tro gav oss mange hendelser og ulykker. Det gjør det ikke. Jeg

har observert og hørt om overraskende få ulykker gjennom årene. Når det er sagt, så er det nok sannsynlig at størsteparten av nestenulykker og uhell ikke blir rapportert inn. Det går som oftest bra.

Det skal sies at det utføres mye godt sikkerhetsarbeid i folkehøgskolen i dag. Skolene varierer mye, både i egenart og innhold, også friluftslivssegmentet. Selv i en liten studie som dette fremstår det variasjon i hva som utføres av sikkerhetsarbeid. Samlet sett er resultatet bra, skjønt det er mye som tyder på at enkelte skoler har litt å gå på i arbeidet med sikkerhetsstyring og imøtekommelse av lovverk og krav.

Forskningsfeltet. Studien viser til forskning på ulykker i friluftsliv i Norge. Både André Horgen og Lena Dahl har begge gjort sine doktorgrader på dette feltet. Deres forskning har mange nyanser. Horgens grundige ulykkesstatistikk innenfor friluftsliv i Norge viser relativt få ulykker innen profesjonsrettet friluftsliv, og enda færre relatert til skoler. Samtidig viser Dahls forskning, med intervju av lærere i friluftsliv i videregående skole, at det skjer ulykker i friluftslivsundervisningen på jevnlig basis. Begge forskerne viser til at det er noe mangelfullt kunnskapsgrunnlag på feltet i Norge, og etterlyser blant annet et nasjonalt register hvor ulykker og hendelser kan legges inn.

>>

«Jeg har observert og hørt om overraskende få ulykker gjennom årene.»

og mange spennende metoder og prosedyrer som verserer blant lærere og skoleadministrasjon. Etter mange år selv i bransjen gav dette svært interessante samtaler, og samtalene gav en gjensidig forståelse av arbeidet med sikkerhet i friluftsliv.

Ingen gjør alt alltid. Denne studien viser at alle har rutiner som ivaretar sikkerheten for elevene. Materialet samlet sett utgjør en grundig oppskrift som kan tilpasses til våre skoler. Samtidig så har vi hverdagen, og livet. Vi har syke barn, er sykemeldt selv, stepper inn som vikar, eller kanskje fått inn en vikar i siste liten, og vi kan kjenne at vi er litt på hæla. Så å si alle folkehøgskolelærere jeg har møtt har nevnt hektiske tider i deler av året. Et komprimert arbeidsår gjør at døgnets timer raskt fylles opp.

Et sikkerhetsnett. I møte med denne såkalte tidsklemma øker verdien av gode sikkerhetsdokumenter, instruksjoner og rutiner. Et sikkerhetsnett, eller oppfang som vi sier i orientering, kan utgjøre en stor forskjell. Noe som gjør at vi havner der vi skal, selv om vi ikke var helt på nett akkurat den dagen. Dette kan være å ha en kollega som du kan konferere med, eller som ser over planen din. Faglig drøfting er av stor verdi, og ofte kan noen ha fanget opp informasjon som kan være viktig for andre. Det kan også være ukentlige friluftslivsfaglige møter med ulike tema, eller at lærerne samles morgen før avreise for en gjennomgang over viktige faktorer som kan ha betydning for dagen og opplegget. Dette medfører at vurderinger i større grad tas sammen, og samlet sett gis høyere kvalitet.

Mitt inntrykk i etterkant av studien er at

de skolene som får til sikkerhetsarbeidet på en god måte, også har rutiner som fanger opp lærerne også på en «dårlig dag». Dersom sikkerhetsarbeid i hverdagen gjøres alene, kan det også i perioder blir tatt av tiden. Møtepunkter kan da være en god metode. Jevnlige møtepunkter hvor lærerne uformelt får drøfte sine opplegg sammen, skaper en mulighet til å hjelpe hverandre med å ta gode vurderinger.

Alle ressurser tilgjengelig. Mot slutten av intervjuene spurte jeg alle lærerne om: Dersom du hadde all tid og alle ressurser tilgjengelig, hva ville du gjort for å bedre sikkerhetsarbeidet? Her kom det fram mye spennende, som årlige førststehjelpskurs og praktiske øvelser, og de som ikke hadde digitalisert sine instruksjoner ønsket det. Samtidig var det interessant at flere av lærerne i grunn var veldig fornøyd med det arbeidet som gjøres ved sin skole. Det er godt. Selv om sikkerhetsarbeid er et kontinuerlig utviklingsarbeid, så er det godt å se at mange skoler har gode rutiner og et drøftingsmiljø som gir gode forutsetninger for et trygt friluftsliv med elevene. •

Master i risikostyring og sikkerhetsledelse:

Sikkerhetsstyring innen friluftsliv i folkehøgskolen
Anved Kvammen
Universitetet i Stavanger, 2024
Lenke til oppgaven: <https://hdl.handle.net/11250/3175207>

«I møte med denne såkalte tidsklemma øker verdien av gode sikkerhetsdokumenter, instruksjoner og rutiner.»

Foto: Unsplash

La ikke hjertet bli grepet av angst. Tro på Gud og tro på meg! I min Fars hus er det mange rom. Var det ikke slik, hadde jeg da sagt dere at jeg går og vil gjøre i stand et sted for dere? Og når jeg har gått og gjort i stand et sted for dere, vil jeg komme tilbake og ta dere til meg, så dere skal være der jeg er. Og dit jeg går, vet dere veien.

Joh 14,1-4

Hjem, det er en stemning

Hemsedal, Arendal, Sørfold og Oslo. Lilav Abdurrahman Ali (20) har bodd flere steder i Norge enn de fleste nordmenn noen gang har vært. Etter 10 år i landet har hun endelig kommet fram til hva hun skal svare når noen spør hvor hun kommer fra.

Av Marte Østmoe, tekst og foto

-Det er noe som heter etnisitet, og så er det noe som heter nasjonal tilhørighet. Lilav Abdurrahman Ali (20) smiler fornøyd. – Min etnisitet er kurdisk, min nasjonale tilhørighet er Norge. Det er dette hun svarer når noen våger seg til å spørre hvor hun er fra – *egentlig*.

Nå drømmer hun også om å eie en norsk bunad, men understreker behovet: – Det er ikke nødvendigvis for å passe inn, men fordi jeg ønsker å hedre den norske delen av meg. Hvis det er en kurdisk høytid, da kan jeg velge en kurdisk folkedrakt.

Ville bli som dem

Å akseptere og leve opp til forventninger og normer knyttet til to kulturer har imidlertid ikke alltid vært lett. – Som 15-åring ville jeg bare smelte inn med vennene mine og bli som dem, forteller hun, bøyer hodet ørlite grann, senker stemmen en anelse: – Men det likte foreldrene mine dårlig.

I dag er Lilav Abdurrahman Ali på vei til seminaret Ung på Flukt i regi av Crossings 200, Press – redd Barnas Ungdom og Folkehøgskolerådet. Her skal hun delta i en panelsamtale sammen med forfatter Kristina Quintano, stortingsrepresentant Even Eriksen statssekretær for jurist- og beredskapsdepartementet, samt sosiolog og forsker Jean-Paul Brekke. Lilav representerer seg selv, men er også ambassadør for organisasjonen Stopp >>

Kurdisk og norsk. Hvis noen spør hvor Lilav egentlig kommer i fra, da svarer hun at hun er etnisk kurdisk, men nasjonalt føler en norsk tilhørighet.

– En del av meg har alltid bare lyst til å flykte videre.

– Foreldrene mine er ikke sosiale. De er isolerte og tilhører ikke noe miljø der de kan utøve sin kultur. I starten da vi kom til Straumen, kom mange på besøk og vi fikk bursdags- og julegaver. Så ble det mer og mer sjeldent. Men en person har ikke gitt oss opp, og fortsetter å møte opp. Rita! Den dama der har jeg hatt mange gode samtaler med!

Lilav Abdurrahman Ali (20)

Halve livet: Lilav har bodd 10 år i Norge. Den første tiden måtte familien hennes flytte mye rundt i landet. I dag bor foreldrene hennes i Nordland. Lilav har bodd for seg siden hun var 15 år. Nå i Oslo.

<< hatprat. Arrangementet er lagt til Interkulturelt museum. I samme bygg lå an gang Grønlands gamle politistasjon. Lilav kan ikke annet enn å undre. – Var det hit familien Ali kom høsten 2015? Nei, hun husker ikke, stoler ikke på minnene. – Jeg har ikke tall på alle gangene vi har måttet flytte i løpet av livet mitt. Vi bodde på gymsaler den ene dagen og hotell for flyktninger den andre.

Fra sør til nord

For seks år siden fikk familien bestående av far, mor, tre brødre og storesøster Lilav, beskjed om å flytte fra Arendal i sør til Straumen i nord, cirka en time nord for Bodø. I ettertid mener 20 åringer at det er utfordringer med en slik metode. – Når de flyttet oss til Nord-Norge var kanskje det kanskje med et mål om integrering, sier hun og tar en kort pause: – Ja, for i teorien er det jo en mulighet for dette når du plasserer en flyktningfamilie i en bygd med bare etnisk norske mennesker. Da er man jo tvunget til å bli en del av samfunnet, ikke sant?

Spørsmålet er retorisk og nå, etter to år på hybel i Oslo, er hun i stand til å se det hele fra

utsiden. – Da vi kom var ingen der som hadde verken forståelse eller kunnskap om mottak og behandling av flyktninger. De som jobba i kommunen tenke på det praktiske og la ting til rette. Siden var det stopp. Jeg fikk ikke tilbud om samtaletimer og det var ingen som spurte meg hva jeg hadde opplevd på veien hit.

Hjertevarme

Fremdeles bor familien Ali på Straumen, men er det et hjem? Lilav trekker på skuldrene.

– En base kanskje? Når hun er alene, da kan hun lengte dit, men like gjerne til familien i Syria. – Jeg føler meg mest hjemme er når jeg er sammen med storfamilien. Når jeg er med bestemor, bestefar, tantene mine og onklene mine. Vi har en herlig, kurdisk humor som bare kurdere forstår. Jeg har alltid følt fellesskapet som når jeg er sammen med dem. Det kan ikke forklares. Vi er gjestfrie, bryr oss om hverandre og både tenker og handler ut fra hjertet.

Lilav peker. – Dette var min første hybel-adresse i Oslo i 2023. Heimdalsgata står det på en skilt. Men heim? – Helt ærlig, andre kan bli glade i huset sitt, eller en ting. En bamse for

eksempel, men jeg har aldri knyttet meg emosjonelt til ting. Lilav kikker inn i bakgården, ansiktet hennes er åpent, men røper samtidig ingen glede ved gjensynet. Ingen melankoli.

– Kanskje er distanseringen en slags forsvarsmekanisme? Filosoferer hun: – Kan det være et resultat av alt jeg har opplevd i livet? Ja, et forsøk på å forsvare meg selv?

Om det er traumene, en rastløshet eller også et mål om å være selvstendig som gjør at hun stadig skifter adresser, nei det kan hun ikke helt svare på. I dag studerer hun statsvitenskap ved Universitetet i Oslo. Hun er også ansatt som assistent i en barnehage og jobber hundre prosent. – Jeg bor alene og har mitt eget liv. Jeg har fri vilje, frihet og en større fred med meg selv.

Gud, hvorfor gjør du dette?

Slik har det imidlertid ikke alltid vært. – Foreldrene mine har ofte vært nedtrykte og det smittet over på oss barna, forteller hun og legger ikke skjul på at hun nok har hatt mer ansvar enn mange andre på samme alder. Bevisst eller ubevisst begynte Lilav å vende seg

bort. Ikke bare fra familien, men også fra som muslimske tro. – Jeg husker at jeg satt, og gråt og gråt og tenkte, Gud hvorfor gjør du dette?

På vg1 søkte Lilav seg til en videregående skole i Bodø. Hver morgen måtte hun stå opp klokka fem for å rekke skolen 08.30. Hun var mer borte enn hjemme. Hele tiden vokste ønsket om å flytte for seg selv. Kunne drømmen gå i oppfyllelse bare hun startet på VG2? Lilav forberedte seg godt, valgte seg en solskinnsdag og henvendte seg til faren sin: – Se på denne hybelen på denne annonsen, tror du ikke jeg vil få det fint her?

– Tenk, stråler Lilav i dag. – Han sa ja! Han sa ja! Det positive svaret fra faren mener Lilav også kan ha effekt langt ut over hennes egen situasjon. Og her skinner den kurdiske kulturen igjennom i det hun sier og gjør. – Nordmenn er mer individorientert, vi kurdere har en mer kollektiv tilnærming. At jeg kunne flytte for meg selv, 15 år gammel, at noe slikt kunne skje, det handler ikke bare om meg, det betyr at det er håp for andre jenter også at flere jenter å bli fri!

Imerennentimehar Lilav Abdurrahman Ali vandret på gamle trakter på Grønland i Oslo. Hun har gått, stanset og fortalt. – Jeg er en person som må snakke for å prosessere ting, sier hun.

Av venner og slekt blir hun beskrevet som en person som fører folk sammen, en magnet, et lim. Hvis de trenger energi, kommer de til henne. Hvis de trenger trøst, kommer de til henne. I så måte er Lilav selv et som et hjem å regne. For et hjem, det er ikke nødvendigvis er hus, det er følelsen av fellesskap – en stemning. •

Lilavs beste tips: Etikk og nysgjerrighet

Det er fint at vi er nysgjerrige på hverandre, mener Lilav. Hvis du vil vite hvor noen er fra, da har hun et triks: – I stedet for å spørre hvor en person kommer fra, kan du spørre om etnisk tilhørighet.

Crossings 200 Ung på Flukt

Crossings 200 som er markeringen og jubileet for utvandringen til Amerika, tar også for seg unge på flukt i dag. I mars ble det arrangert et møte i Oslo med søkelys på barn og unge asylsøkeres situasjon i Norge i dag. Målet er å skape en plattform for samtale og diskusjon mellom ungdom, beslutningstakere og lokalsamfunn for å finne konkrete løsninger på utfordringer unge på flukt står overfor. Gjennom ulike arrangement på landets folkehøgskoler vil ungdom, voksne og politikere møtes for å diskutere hvordan vi kan bygge et mer inkluderende samfunn. Folkehøgskolene får nå mulighet til å søke om arrangementsmidler til å lage arrangementer høsten 2025 med tematikken «ung på flukt». Vi ønsker arrangementene primært åpne for lokalsamfunnet, alternativt som egne lørdagsseminar for elevene. Crossings 200 kan utbetalte maksimalt 30 000 kr pr. skole som får tilsagn. Totalt er det ti skoler som kan få midler. Informasjon om ordningen og søknadsskjema kommer etter påske. Arrangementene må gjennomføres høsten 2025, og kostnader som dekkes er til selve arrangementet, for eksempel foredragsholdere. •

Startet dagen med et godt eple

Av Martin Buland,
lærer på Grenland folkehøgskole

Dagen etter at jeg fikk utfordringen om å levere et bidrag til denne spalten, streika minibussen på vei til skitur i perfekt vær med alpin-valgfagsgjengen. Stresset rundt busstrøbbelet la seg oppå trøkket i en allerede høy-oktav uke, som kulminerte i den viktigste dagen i hele mitt vikariat, nemlig veldedighetsarrangementet Run for Tanzania. Klassen min, Action og Bistand, står i bresjen for arrangementet, og engasjerer hele skolen til den betydningsfulle gjennomføringen. «RfT» ble nok en gang en stor suksess, men de påfølgende ukene førte med seg en håndfull andre gjøremål, som jeg ikke var fullgodt forberedt til enda. Bekymringer rundt søkertallene på folkehøgskolene våre, samt usikkerhet vedrørende neste skoleår for min egen del, var dessverre også stressfaktorer. Trøtt, sliten, klar for påskeferie, og et savn etter det nærmest bortglemte begrepet «overskudd», førte til at jeg nesten glemte å virkelig kjenne etter. «Å leve med», som en god fotballtrener pleide å si. Muligheten til å skrive denne teksten, hjalp meg med nettopp det. For i dag, i dag har vært en helt fantastisk fin dag på jobben! Torsdag 10. april startet med et godt eple

i farta på vei til morgensamling. Der ble vi oppmuntret av vår kjære internatleder Mia, som forkynte påskebudskapet og om freden Jesus etterlater oss. Deretter var det ut på tur med minibussen, som nå går som ei klokke igjen, med Futsal-valgfagsgjengen min. Tenk å få betalt for å coache ivrige unge voksne i sin egen favorittidrett! Etterpå var det tid for deilig lunsj, et av måltidene det uslåelige catering-teamet vårt på Grenland leverer til stor applaus og begeistring hver eneste dag. Med vennlige interaksjoner på tvers av alle roller på skolen vår blir matsalen et helt spesielt fint sted. På personalrommet under lunsjen satt den hjertelige latten ekstra løst i dag, og man får nok en gang bekreftet at i dette miljøet er det ordentlig godt å være. I midttimen hadde elevene artig sangtime, mens vi som sto ansvarlige for siste dag før og første dag etter påske, hadde møte, om utelukkende artige og (naturligvis) dannende aktiviteter vi kunne arrangere for elevene. Dernest fulgte en etterlengtet rendez-vous med min kjære French for Fun-family, en annen av mine fine valgfagsgjenger. Den etter hvert flittige læringsiveren gjennom semestrene, men ikke minst de takknemlige og omsorgsfulle

holdningene til elevene overfor meg var akkurat det jeg trengte i dag. Da jeg etter timene satt igjen for å skrive ferdig disse refleksjonene, banket plutselig en botreningselev på klasseromsdøren. Hun hadde meg seg fem av de gode vennene sine fra korridoren, som jeg er så heldig å få være korridorlærer for. «Kollektivet» kaller vi oss. Denne blomsterbuketten av noen englebarn kom inn i ens ærend for å gi meg en gave som takk for semesteret, akkurat som de gjorde før jul. Denne gangen hadde de med en nydelig kopp med bilder printet på fra gjengen vår gjennom året. Teksten på koppen leste «Kollektivet 24/25». I tillegg fikk jeg et flott armbånd i Run for Tanzania-farger og med initialene til korridoren vår på. Alle i korridorene fikk selvsagt like kopper, for å minnes det helt spesielt gode miljøet og vennskapene. Utenfor klasserommet, på tunet og rundt teqball-bordet, ljetet hjertelig latter, gledesrop, inkludering og vennskap. Det klassiske lyset gikk opp for meg: Jeg må jo bare skrive om dagen i dag, det er tross alt disse det handler om! Disse våre «minste» som har fått et år som tillater dem å vokse på en unikt god måte. Et år der de ikke blir satt karakter på, men får lov å bygge sin egen karakter. Disse våre kjære elever, de robuste relasjonene, viktige vennskapene, uforglemmelige minnene, her og nå, og veien videre. La oss fortsette å gi dem og hverandre så gode løfter for livet som vi bare kan, med Jesus og Påske-seieren med i hjertene våre, stedet der vi bærer med oss den aller viktigste bagasjen, hver eneste dag og hele veien. •

«Den etter hvert flittige læringsiveren gjennom semestrene, men ikke minst de takknemlige og omsorgsfulle holdningene til elevene overfor meg var akkurat det jeg trengte i dag.»

Manus til morgensamling

“Thank you for sitting with me”

I hvert nummer av **steg** vil en skole presentere en morgensamling. I dette nummer er det lærer **Linda Aannø** på Solborg folkehøgskole som har gitt oss sitt manus.

Som dei fleste andre, reiser vi på Solborg, på studieturar rundt om i verda. Og naturlegvis blir dei godt planlagt og førebudd. Alt det praktiske naturlegvis, så info om land, kulturar, besøk, mat ..., ja lista er lang.

Klassa mi har i fleire år reist til USA, til forskjellige plassar, men vi alltid avslutta turen i California, der vi har budd på Santa Monica. Ein nydeleg plass, med mykje fint og flott, men også mykje trist å sjå, som alle som bor på gata/ute. Her hadde eg for nokre år sidan ei sterk oppleving eg har tatt med meg vidare, og som eg fortel Solborgelevane om kvart år før vi har reiseperioden.

Det var siste ettermiddagen på Santa Monica i nydeleg vårvær. Vi skulle reise tidleg dagen etter, vi var ferdig med dagens opplegg, og bagasjen var mest ferdig pakka. Eg hadde lyst å nyte denne ettermiddagen, gjekk innom hostellet og fann boka mi. Eg liker å lese på tur og hadde litt igjen av boka, britisk krim er ein favoritt.

Eg gjekk bortover strandpromenaden der, som er som ein lang park med benker, tre og plen, med nydeleg utsikt over Stillehavet. Eg var ikkje åleine ute denne ettermiddagen, det var fleire som ville nyte den. Alle slags folk, og også mange bostedsløse med alt sitt i poser/bager/trillevogner. Folk satt på benkane og på tepper på plenen.

Eg gjekk bortover, på jakt etter ein ledig benk, for eg hadde ikkje lyst å sette meg på plenen. Gjekk og gjekk ... og alt var fullt. Men etter litt såg eg ein benk med ein ledig plass og eg gjekk målbevisst dit. Det sat ei dame på benken. Eg ser på ho og spør om det er ledig, får eit smil tilbake og sett meg ned. Ser akkurat når eg sett meg ned at det nok er ein «uteliggjar», for bak benken er det mest eit heilt flyttelass med ting.

Eg tar fram boka og konsentrerer meg om det, og er med i oppklaringa av to britiske mord. Eg legg merke til at ho spør dei som går

forbi om ein dollar eller vekslepengar, men eg har nok med boka mi (!) Benkane er av metall og ikkje så gode å sete på, og er akkurat så korte/lange at ein ikkje kan ligge der heller, og det er nok heilt bevisst av dei som har sett dei ut.

Eg blir ferdig med boka etter cirka 30 minutt, då har eg «låkt i baken» (som oss Sunnmøringar seier) etter dei harde benkane. Eg reiser meg, ser på dama med eit lite nikk. Då ser ho på meg, smiler og seier: “**Thank you for sitting with me**”. Eg blir litt forfjamsa og smiler tilbake og går. Eg lurar på kvifor eg ikkje blei verande og snakka med ho, det vil eg alltid angre på.

Eg ruslar vidare, og returnerer til Norge dagen etter. Men dei orda “**Thank you for sitting with me**” har blitt med meg vidare. Og eg har tenkt mykje både på hendinga og dama. Ho skulle ha visst at eg har fortalt fleire hundre Solborgelevar om opplevinga mi med henne.

For kva gjer det med eit menneske, som blir valt vekk heile tida? Ho hadde muligens vore på benken heile dagen og alle hadde gått forbi, sjølv om dei leita etter ein plass å sette seg ned. Kankje eg, med mitt val om å sitte ei stund på same benk som ho hadde gitt henne «mykje meir» enn ein dollar enn to? Respekt, verdigheit? At ho den halvtimen kunne sitte litt rettare i ryggen, fordi ho ikkje sat åleine?

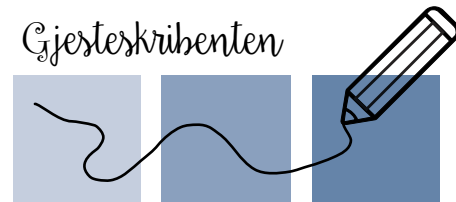
Så kva med vår kvardag. Med alle dei vala vi tek. Kven setter du deg saman med i matsalen? På det bordet som allereie er fullt eller der det er ledig plass? I eit gruppearbeid, på bussen, i dagligstua..... Vi må ta slike val kvar dag, så KVAR/KVEN VELGE DU?

Det er ein ting i denne historia som uroar meg. For hadde eg tatt eit anna val om eg hadde sett «pikkpakket» bak benken litt før og gått vidare? Eg veit ikkje, men eg håper ikkje det.

Matt 25,40: *Men kongen skal svara dei: ‘Sanneleg, eg seier dykk: Alt de gjorde mot eit av desse minste syskena mine, det gjorde de mot meg. •*

«For kva gjer det med eit menneske, som blir valt vekk heile tida?»

Forme, formes, vil forme

Av Knut Grønvik,
pensjonert prest, aktiv skribent

I påsken i år møtte jeg Emma, en entusiastisk folkehøgskoleelev. Hun hadde vært hjemme på ferie og var nå mer enn klar for de siste, hektiske, vidunderlige og forferdelige ukene før den uunngåelige avslutningsdagen.

Ja, akkurat dette sa hun ikke selv, men såpass jeg har skjont i møte med folkehøgskoleelever før: Dette er dyrebare dager! Om jeg skal takke folkehøgskolen, eller om Emma bare er slik, det vet jeg ikke. Men hun sto rett opp og ned foran meg og snakket med en gammel prest som om jeg var et vanlig menneske. Det er fint når det er sånn.

Håndverk. Jeg spurte henne hva hun likte best. Keramikkgruppa! Der hadde hun virkelig fått utfolde seg. Så dro hun fram mobilen og viste meg bilder, passe beskjeden og kledelig stolt. Tekanne og skåler og krus med klassiske former slik vi kjenner dem. Men også med et tydelig personlig preg, en egen tøs.

Da så og tenkte jeg: Emma hadde funnet noe, både i seg selv og i sånt som andre har funnet før. Trygg basiskunnskap, klassisk håndverk, som hun nå kunne gjøre til sitt eget og føre videre på sitt personlige vis. Jeg

ble glad. For er det ikke slik vi ønsker å bidra i livet? Og er det ikke dette som er folkehøgskole, da? Enten det handler om å forme leire eller forme sjelen. Finne seg selv, sammen med andre, i respekt for og i nærkamp med nedarvet tradisjon og innsikt. Noe å brynes mot, så din egen profil blir skarper.

Styggin. Da jeg ble ordinert til prest, fikk jeg en keramikkvase i gave. Den er røff, skarp i kantene, noen sier stygg, men jeg sier styggfin, som det heter på hurdalsmålet mitt. Laget av en øvet keramiker. Håndverksmessig helt på plass. Og nettopp derfor kan den bryte tilvante former og rammer.

Alle fag har sine formale krav og grunnleggende ferdigheter man må lære og få grep på. Først da kan man forme videre, innenfor faget, og utvikle et særpreg på produktene. Var det ikke Ludwig van Beethoven som sa: «Jeg vil lære alle musikkens regler for å vite

hvordan jeg best kan bryte dem.» Da ble det stor musikk. Umiskjennelig beethovens. Og er vi ikke her i nærheten av en folkehøgskoledrøm? Kunnskap tradert til en ny generasjon som ser nye muligheter og følger dem, hører nye toner og spiller dem.

Tor. Jeg er jo ikke folkehøgskolemann. Men bror min, Tor, han var det fra han lå i mors liv, via eget år som elev og årevis som lærer og leder. Og som folkehøgskolefolk (og prester) ofte har lett for, så holdt han jo enkelte små foredrag, i tide, til tider i utide. Det gikk i skoleslagets foretreffelighet, folkehøgskolers indre liv og ytre kamper, deres grunn for å være til og drømmer om hva slike skoler kan forme og føre fram. Så ett og annet folkehøgskolsk har jeg jo fått med meg.

Gjennom kropp og sjel. Selv driver jeg mye med bibeltolkning, forkynnelse og for-

midling. Flere trekk ved yrket og faget mitt ligger – formalt sett – temmelig tett på hva en folkehøgskolelærer holder på med. Jeg elsket teologistudiet. Så mye å lære fra folk som hadde lest de samme tekstene og svart på de samme dype og nerdete spørsmålene før! Men skal man gi videre noe av denne kunnskapen, må den gå gjennom egen kropp og sjel. Du må finne deg selv sammen med det budskapet du skal bringe.

Det ligger i sakens natur at det blir mye lesing. Men leser jeg for å bli informert eller for å bli formet? Begge deler er viktig. For å bli informert, må du få oversikt over teksten, få grep på den. For å bli formet, må teksten gi innsikt og få grep på deg. Du leser en bibeltekst, eller en hvilken som helst tekst. Men skal den endre noe i ditt – og via deg også i andres – liv, må teksten lese deg. Heller ikke dette har jeg funnet på selv.

Forfatteren av Hebreerbrevet var inne på det samme: «Guds ord er levende og

virkekraftig og skarper enn noe tveegget sverd. Det trenger igjennom til det kløver sjel og ånd, marg og bein, og dømmer hjertets tanker og planer.» (Hebr 4,12)

Veldig mye kunnskapsformidling går i våre dager rett fra hode til hode, for ikke å si fra tastatur til skjerm. Informasjon, ikke forming. Store mengder, lite dybde. Altfor lite av det vi leser og tar inn, får tid og mulighet til å gå gjennom marg og bein og forme oss dypt i hjertet.

Hjerteskalen. Emmas plan var å gå videre på formingslærerskole, det het det i alle fall før i tida. Og jeg tenkte: Så fint. Hun har funnet noe å fordype seg i og formidle. Lære forming, lære fag, lære andre. Forme, formes, vil forme.

På en av skålene hun viste meg, hadde hun gitt kanten en hjerteform. Det var en rund skål, dreid etter kunstens regler. Så hadde hun utviklet den videre. Hjerteskalen

kunne fylles som skåler skal. Men den lille spissen nederst i hjertet var også et nebb det skulle være godt å helle av. Formet, på egen fasong, for å gi videre, av sitt eget, av hjertet.

Og siden det er presten som skriver, så passer vel et par bibelord her: «Hva har du som du ikke har fått?» (1 Kor 4,7) Hva har vi fått: «Guds kjærlighet er utøst i våre hjerter ved Den hellige ånd som han har gitt oss.» (Rom 5,5) Fylles opp så vi kan øse ut.

Formingslæring. Emma ville lære forming. Formingslæring. Og oops ... der formet jeg visst et ord jeg ikke har hørt før. Nytt, men nært knyttet til overleverte verdier, tanker og praksis. Og er det ikke nettopp sånt folkehøgskolen er til for: Lære for å formes, forme for å lære. Ikke bare i keramikken. I alle fag, for alle elever og på alle linjer.

Formingslæring. Det ordet gir jeg herved videre Stegs lesere. Kast eller bruk. Men driv med det. •

«Lære for å formes, forme for å lære. Ikke bare i keramikken. I alle fag, for alle elever og på alle linjer.»

Pit Stop

«Jeg skal gi dere framtid og håp»

- Jesus

Foto: Shutterstock

Av Anne Gjerding,
internatleder på Molde folkehøgskole

I et lite foredrag om funnene i UNG 25, oppsummerte Rakel Claussen tips til oss som jobber med ungdommen slik: «Gi dem håp og optimisme. Hjelp dem til å stoppe opp og være fornøyd. Hjelp dem til å koble seg på livet utenfor skjermen. Gi dem fellesskap, opplevelser og hvile.»

Vi kan se på ungdommenes liv med et voksent blikk og mene ganske mye om hva de trenger, og hvilke grep de bør ta sjøl. Det er ikke måte på. Men jeg tror at stikkordene over blir mer og mer tydelige for oss. Bekrefter ungdommene at det stemmer? Og får de det hos oss?

Populært tilbud. Her hos meg ser jeg en spesiell og veldig tydelig bekreftelse, som gir masse motivasjon til å fortsette. Nesten 100 prosent av tidligere elever som kommer tilbake på helgebeseøk, velger å komme torsdag, av en bestemt grunn: På torsdag kveld er det Pit Stop. Skolens kristne møte. Tenk at det er blitt så viktig, når Molde er blant de skolene som rekrutterer få kristne ungdommer!

Når elevene er på overnattingsturer, insisterer de på å være tilbake i tide til Pit Stop. Når det spilles virkelig store fotballkamper akkurat klokka 21 på torsdag, ber de tynt om å flytte Pit Stop litt, så de rekker begge deler. Hvis det ikke er mulig, er det få som prioriterer kampen over møtet.

Klokka 21 på torsdag pauses Netflix, reality-TV og OL-sendinger. Da er det stille

på treningssenteret og på elevkjøkkenet. Det er ikke obligatorisk og vi fører ikke fravær, men det er fullt.

Hvile og ro. Hva elevene får ut av det, beskrives best av fjorårselevne, som kommer tilbake til Pit Stop. De har fått den lille avstanden, som skal til for å sette ord på det. «Her faller jeg helt til ro», sier de. «Her kan jeg bare ta imot, hvile og tenke.» «Jeg savner det, der jeg bor nå.» «Det er veldig tankevekkende å høre andres historie.» «Det er noe med de sangene som gjør noe med meg.» «Det er ikke så lett å forklare hvorfor det er så godt, for andre, som aldri har opplevd det. Men jeg vet.» «Det er fint at vi er sammen, alle sammen.» «De som deler, er veldig modige, og det er så fint at det alltid blir tatt godt imot.»

Ånden snakker. Jeg elsker at de sier det. Og minst like høyt elsker jeg det som ikke kan forklares med ord, det som trekker i dem, uten forklaring. Det er nok det samme som fikk Nikodemus til å snike seg over til Jesus om natta. Ånden. Den som snakker rett til hjertet, uten omvegen om intellektet.

Jeg tror jo på at Jesus er der sammen med oss. Og det gjør ingenting om ikke andakta sitter som et skudd, eller om det er sjokoladekake eller krydderkake på bordet. «Jeg skal gi dere hvile». «Jeg skal gi dere framtid og håp». «Vær ikke bekymret». «Du er verdifull». 2000 år gamle svar på UNG 25.

Delekultur og modellæring. Det er noen år siden vi tok grep og lagde et bærekraftig opplegg for Pit Stop. Vi bemanner med to pedagoger på hvert møte etter en arbeidsfordeling for hele året. Vi engasjerer lederlinjas elever i team for hvert Pit Stop, og planlegger sammen med dem. Vi slipper ikke til eksterne talere, fordi de ikke kjenner kulturen, og har bommet med språk og tilnærming.

Vi oppfordrer ansatte og elever til å dele fra eget liv. Vi holder oss til ei ganske lita spilleliste, for at lovsangene skal være kjente og sangen inkluderende. 3 sanger og Vel-signelsen til slutt. Bruke lysgloben. Sette vel-signelsesmagneter på det store Norgeskartet som henger på veggen, så ofte som mulig.

Kake og levende lys. Peisbål når det er kaldt. Dempet belysning i peisestua. Ikke noe

>>

«Det er ikke så lett å forklare hvorfor det er så godt, for andre, som aldri har opplevd det. Men jeg vet.»

- Elev

«Det er veldig tankevekkende å høre andres historie.»

– Elev

<< fiksfaks, altså. Ikke noe som skal finnes opp på nytt for hver gang. Men det er helt essensielt at kulturen rundt Pit Stop overføres fra år til år. Å gå på kristne møter er totalt ukjent for nesten alle når de kommer. Overføringen skjer rett og slett ved at andreårselevne på lederlinja formidler den positive opplevelsen de har fått av å delta. De framsnakker stunda og setter seg ivrig på første rad. De går i front og deler sårbare historier.

Vi trenger ikke å tvinge dem. Alt skjer ved modellæring. Og vi ansatte må by på det samme. Vi tar ansvaret for balansen: Hvis åpningen har et «horisontalt» tema og handler om menneskelige forhold, skal talen ha et «vertikalt» tema og trekke inn troen. Eller omvendt.

Det hender det blir gråtebonanza når

noen forteller historier om mobbing, ensomhet, rus eller diagnoser, men det utløser klemmefestival, også. Fellesskapet: Enda et svar som passer for UNG 25.

Det de trenger. Ungdommene får faktisk noe av det de trenger aller mest på den kristne folkehøgskolen. Og jeg får alltid noe ut av å være på Pit Stop. Noen ganger vilt mye.

Jeg har min egen, private målestokk på det. Når jeg kommer hjem seint på torsdag kveld, spør kjæresten meg om hvor bilen er parkert. Hvis Pit Stop har vært altfor sterkt og jeg er altfor glad, står bilen på borettslagets gjesteparkering. Hvis jeg er altfor lett i hodet, klarer jeg nemlig ikke å rygge inn i garasjen. •

«Her kan jeg bare ta imot, hvile og tenke.»

– Elev

Foto: Shutterstock

Politikarar på Demokratibussen:

– Vi må vere saklege – det er viktig!

Det er god stemning i Demokratibussen som rulla rundt på Sunnmøre og i Nordfjord i tre dagar i slutten av mars. Å samle ni politisk engasjerte ungdomspolitikarar alle med svært ulike meiningar, i ein liten minibuss, kunne vore eit sjansespel.

Av Einar Opsvik, leder av Folkehøgskoleforbundet

På tross av usemje om mange ulike saker er dei samstemte om at dei set pris på saklegheit og god argumentasjon – personangrep høyrer ikkje heime korkje i diskusjonen eller på fritida.

Engasjerer. Demokratibussen er eit initiativ frå informasjonskontora for folkehøgskulane. Fire folkehøgskular; Sunnmøre, Nordfjord, Fjordane og Sogndal har fått besøk av ungdomspolitikarane som alle har sentrale verv i sine organisasjonar. Og det er ingen tvil om at det som skjer i politikken engasjerer ungdom.

Politikarane møter ungdommar ved folkehøgskulane, som også har invitert lokale vidaregåande skular til å vere med i debatten. Elevane har vore aktivt med i planlegginga og på førehand jobba med spørsmål og tema som dei ynskjer å vite meir om. Debattane er også leia av elevar

>>

<< frå skulane, og regien er tydeleg – her må alle halde seg innanfor taletida.

Ta vare på demokratiet. Ungdomspolitkarane har som felles tema å ta vare på demokratiet, deltakinga og engasjementet, men har svært ulike meiningar om sakene dei blir utfordra på.

Debuttane blir opna med ein kort introduksjon der alle deltakarane frå presentert sine fanesaker. Deretter kjem spørsmåla frå elevane: Saker knytt til skatt, helsepolitikk, ruspolitikk, byråkrati, skule og utdanning, forsvar og beredskap og ikkje minst Europapolitikk, skaper stort engasjement med livleg replikkveksling.

Ungdomspolitkarane er imponerande veltalande, saklege og kunnskapsrike når dei argumenterer for kva retning dei ynskjer at norsk politikk og Norge bør ha inn i framtida. Dei skaper ein god og interessant diskusjon.

Ungdomane i salen blir utfordra med jamne mellomrom der dei «stemmer» med raude og grøne lappar, og kan slik vise om dei har fått betre innsikt dei sakene som politkarane diskuterer.

Demokratisk danning. Folkehøgskulane har som overordna mål å arbeide med demokratisk danning. Desse arrangementa bidrar i sterkt grad til dei samtalar og det engasjementet som er naudsynt for å skape gode og viktige danningssprossar.

Debuttane har hatt besøk både av lokal presse, NRK, lokale politikarar, ordførarar og fylkesordførar. Desse markerer ved å vere tilstades at debattane er viktige og det blir lagt vekt på at ungdommane sine stemmer og engasjement styrer

Frå venstre: Sigrd Døving Bjerke – AUF, Hanna Bakkelund - Unge Venstre, Frøya Skjold – Grønn ungdom, Erik Rønhoode – Krfu, Daniel Homme – Rød ungdom, Lars Vartdal - Fpu, Julia Moen Piago – Sosialistisk ungdom, Stine Fjellkårstad – Senterungdommen, Sahra Ismail Hindise – Unge Høyre.

«Elevane har vore aktivt med i planlegginga og på førehand jobba med spørsmål og tema som dei ynskjer å vite meir om.»

retninga i politikken inn i framtida.

Ordførar i Sogndal opna debatten på Sogndal folkehøgskule og presiserer alle gode tiltak startar med ein debatt. Han set også stor pris på at det blir skapt debatt der dei unge er sentrum.

Aktive medborgarar. Ein av debattane utfordra panelet på demokratiet; korleis vil dei jobbe for å bidra ti å skape aktive medborgarar. Svare er ulike men alle legg vekt

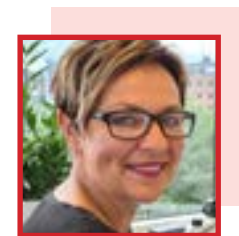
på at ein må bygge ein demokratisk kultur og at eit må ha eit sakleg ordskifte som er bygt på fakta, utan personangrep. Og alle må bruke stemmeretten, ikkje berre når ein er førstegongsveljar. Ein av deltakarane gir denne tilbakemeldinga: *Meir av demokrati-buss! Flotte folk og flotte debatter. Veldig gøy å møte engasjerte elever ved folkehøgskolane. Skikkelig bra opplegg. Takk for nå!!*

Vi har møtt ein stor flokk ungdommar som gir håp for framtida! •

Ny lov snart vedtatt

Folkehøgskolerådet har nå sendt sitt innspill til Stortingets høring om ny lov om folkehøgskolen, og Utdannings- og forskningskomiteen er i full gang med å gjennomgå proposisjonen.

Av Anne Tingelstad Wøien, daglig leder i folkehøgskolerådet

Komiteen avgir sin innstilling den 27. mai, og Stortinget behandlar den nye loven 3. juni. Med det er en lang prosess som startet for fire år siden, i ferd med å komme i mål.

Begeistret. Det var uhyre spennende å endelig få lese lovproposisjonen. Etter de første sidene ble jeg både lettet, begeistret og faktisk litt rørt. Fra denne prosessen startet, opplever jeg at det har vært en stor utvikling fra der vi begynte. Jeg føler at myndighetene har fått en mye dypere forståelse av hva folkehøgskole er, og at dette vises godt i omtalen av folkehøgskole i proposisjonen.

Aktivt medborgerskap og menneskeverd. Prop. 111 (2024-2025) *Ny lov om folkehøgskolen*, anerkjenner og beskriver folkehøgskolene, hvilken rolle de har, og hvilke muligheter de kan ha i framtida på en god måte. Regjeringen framhever at de ønsker at folkehøgskolene skal ta en større rolle i arbeidet for demokrati og mot utenforskap. Dette følges opp i formålsparagrafen der aktivt medborgerskap og menneske-

verd er nye begreper. Begge deler er viktige samfunnsområder som folkehøgskolene vil arbeide for framover. Samtidig inneholder formålsparagrafen fortsatt mål for elevenes personlige utvikling gjennom allmenndanning og folkelig opplysning. Skolene skal fortsatt være frie og uavhengige, samtidig som de skal bidra til mangfold og være åpne for alle.

Flere forventninger og krav. Loven er mye mer omfattende og har flere forventninger og krav enn dagens lov. Det stilles tydeligere krav til skolene når det gjelder innhold, kvalitetsarbeid og kontroll. Styrene får også et klarere og utvidet ansvar. Det foreslås å opprette et eget ombud for folkehøgskoleelevene for å ivareta elevenes rettigheter, men vi må avvente statsbudsjett og en utgreiing om arbeidsoppgaver før det er på plass. Det hjemles også en mulighet til å drive forsøk.

Tilskuddsordningen. Vi må innrømme at vi har vært noe urolige for hvordan tilskuddsordningen ville bli. Utdanningsdirektoratet fikk i oppgave å utrede en enklere modell enn i dag, men det skulle fortsatt være en

rammestyrtd ordning. Det mener vi er meget bra og sikrer forutsigbarhet for sektoren. De siste brikkene skal nå pusles på plass før Utdanningsdirektoratet lukker sin høring om forskriften den 20.mai. Siden Utdannings- og forskningskomiteen først avgir sin innstilling den 27.mai, får vi ikke se hva Stortinget foreslår før høringen om forskriften er avsluttet, men det skal vi klare å håndtere.

Følg debatten. Den 3.juni vil jeg anbefale de som kan, å gå inn på Stortingets nettside og følge debatten på TV-sendingen deres. De som ikke har mulighet til å se direkte, kan se debatten i etterkant på «videoarkiv» som ligger på Stortingets framside.

Jeg vil berømme både Folkehøgskolerådet og organisasjonene for arbeidet som har vært nedlagt. Alle har vært på alerten, trommet sammen til møter på kort tid, kommet med gode innspill, og diskutert seg fram til enighet, i høyt tempo. Jeg vil påstå at det har vært et omfattende styreverv å sitte i Folkehøgskolerådet og organisasjonenes styrer disse fire årene.

Krysser fingre. Tusen takk også til alle skoler og medlemmer og alle andre som har bidratt med innspill, problemstillinger og diskusjoner. Det har vært avgjørende for arbeidet inn mot myndighetene. Nå krysser jeg fingre for at komiteen følger anbefalingene fra Kunnskapsdepartementet og Folkehøgskolerådet og sørger for at vi får en lov som kan stå stødig de neste årene – og som fører til at flere ser verdien av et år på folkehøgskole. •

«Loven er mye mer omfattende og har flere forventninger og krav enn dagens lov. Det stilles tydeligere krav til skolene når det gjelder innhold, kvalitetsarbeid og kontroll.»

Det demokratiske immunsystem

Av Kjersti Versto Roheim, styreleder i NKF og Folkehøgskolerådet

Rett før påske var Nordisk folkehøgskoleråd samlet i København. Beredskap var ett av temaene, og vi fikk besøk av Uffe Elbæk, tidligere kulturminister i Danmark og stifter av Tomorrow Collective. Han holdt et interessant foredrag, her er et utdrag.

Motstandsbevegelse. Angrepet på demokratiet, som er i ferd med å skje, krever et massivt folkelig motsvar, hevder Elbæk. Det er bruk for en progressiv, demokratisk motstandsbevegelse, som tør å stå opp imot de autoritære og dypt reaksjonære krefter som utvikler seg. Også i Norden. Det nordiske samarbeidet blir bare viktigere framover og må styrkes på ulike måter.

Elbæk ga ut boken Tvil, håp og handling i 2023, der han selv kjente på å miste håp, og så hvor viktig koblingen håp og handling er. Opplevelsen av å ikke svare en venn på spørsmål om håp for fremtiden, ga han et mismot og en jakt på og en oppdagelse av håp. Vennen døde litt senere.

Godt organisert høyreradikale. Vi har nok hatt lett for å se på den høyreradikale siden som mennesker som driver med sitt på siden av det organiserte samfunnet. Elbæk ble overrasket over hvor godt den høyreradikale siden jobber sammen. Han fant samarbeid innen medieplattformer, kunnskapsformidling, språk, økonomisk samarbeid og

Uffe Elbæk: – Det er bruk for en demokratisk motstandsbevegelse mot fremadstormende autoritære krefter.

support. Uffe Elbæk bruker begrepet «dark side» og finner ekstrem kynisme og fullstendig mangel på empati innenfor disse retningene. Han mener dette samarbeidet har pågått i 40 – 50 år og at det er mye informasjon som styresmakter ikke har handlet på.

Elbæk viser til USA som han har god kjennskap til, og der han var før, under og etter sist valg. Han opplevde at «den lyse siden» i USA var totalt demontert og ute av posisjon før valget. Washington DC opplevde han som helt stille rett før, under og etter valget i 2024. Det var ingen energi og et totalt fravær av engasjement i forkant av valget. Han erfarte at «the light side» var totalt uorganisert i denne perioden.

Norden. Hvorfor er Norden der vi er, med grunnleggende stor tillit i befolkningen? Elbæk tar frem samvirkebevegelsene, arbeiderbevegelsen, kvinnebevegelsene og folkehøgskolene som viktige pådrivere i nasjonsbyggingen.

Han spør hvem skal nå kickstarte neste innovasjonsbevegelse i Norden?

Elbæk kjente sterkt på at det som nå har skjedd i USA ikke må skje i Danmark

eller Norden.

Hva er så «the dark side» mest redd for? – Opplyste og selvstendige borgere. –Vi ser hvordan Trump underminerer alle institusjoner som medvirker til kunnskap og opplysning for den enkelte borger. Disse kreftene vil underminere kritiske og frie forskningsmiljøer, frie medier og en sterk offentlig sektor, gå på selve sivilsamfunnet, der enkeltmennesker kan få hard behandling, for eksempel i mediene. Og sist, men ikke minst vil folkeopplysningen være utsatt, med blant annet kultur og folkehøgskoler. Vi må merke oss ordlisten over ord og begreper som Trump-administrasjonen nå luker ut. Menneskesynet avslører, der man ikke tar vare på menneskets verdighet, og der mennesker har ulik verdi.

Det demokratiske immunsystem.

Elbæk sammenligner demokratiet med DNA-koden og aminosyrene som knyttes sammen.

Mennesker kommer sammen og løser aktuelle problemstillinger. Folkehøgskolene vil være lokale plattformer som kan engasjere lokalt på tvers av politiske skillelinjer. Etikktimen i folkehøgskolen er svært viktig, og menneskeverdet må holdes frem. Fellesskap skapes der det er plass for ulike mennesker.

«Hva er så «the dark side» mest redd for? – Opplyste og selvstendige borgere.»

«Folkehøgskolene kan være den folkelige kritiske stemmen som trengs.»

demokratiske bevissthet.

Folkehøgskolene i Norge må bli enda tydeligere på hva vi står for av demokratisk beredskap. Vi kan medvirke til å styrke det demokratiske immunforsvaret.

I beredskapsmeldingen har folkehøgskolene fått egen omtale.

Folkehøgskolene og demokratisk bevissthet

Demokratisk bevissthet er en viktig del av undervisningen i folkehøgskolene. Norge har omtrent 80 folkehøgskoler som årlig samler 6000 elever. Skolene skal fremme allmenndanning og folkeopplysning, og bidra til at kunnskap og holdninger brukes til fellesskapets beste. En viktig del av dette er å skape bevissthet om hva et demokrati er nasjonalt og internasjonalt, og å bidra til en motstandsdyktig befolkning med kunnskap, vilje og mot til å stå opp for demokratiske verdier. Dette er ikke minst viktig i en tid der skillet mellom sant og usant kan bli mindre tydelig, og hvor forsøk på manipulasjon og påvirkning er en del av utfordringsbildet. Uten demokratisk bevissthet vil evnen til å stå opp for demokratiske verdier kunne svekkes, og aktører som ønsker å undergrave tillit og demokrati vil ha større mulighet for å lykkes. (Totalberedskapsmeldingen, Meld St 9).

Vi må snakke med elevene våre om aktivt medborgerskap. Dersom de er del av en organisasjon, politisk gruppering, kirke eller bevegelse, der det ikke lenger er lov å tenke annerledes, stille spørsmål og være uenig, da ringer det bjeller om at dette ikke er et bra sted å delta. Og motsatt må vi medvirke til gode og åpne fellesskap ved skolene, som grunnlag for demokratiforståelse og demokratisk fundament, slik nytt lovverk legger opp til. Vi kan gå på oppdagelse etter håpet, og koblingen mellom håp og handling. Herborg Kråkevik sier «Håpet er vanvittig sterkt og samstundes så lite at det får plass i lommene våre». •

Ord og begreper fjernes. På spørsmål om hvem er menneskene og organisasjonene innenfor «the dark side», svarer han at vi kan se etter hva de går imot. Vi kan antagelig bruke listen til Trump, med ord og begreper som skal ut. Dessverre er kirkene i Russland, Ungarn og Polen en del av dette, preget av autoritære holdninger og det politiske systemet som styrer samfunnet. Kvinners rettigheter vil være utsatt.

En ny bevegelse må være tydelig på hva den er imot og hva som krenker menneskeverdet. Folkehøgskolene kan være den folkelige kritiske stemmen som trengs. Bevegelsen må også være tydelige på hva de er for, og Uffe Ellekjær tar frem fem områder:

- Kritiske og frie forskningsmiljøer
- Frie medier og sterk offentlig sektor
- Sivilsamfunnet
- Fagforeninger
- Folkeopplysning, folkehøgskolene, kulturen og folkebevegelsene

DNA. Demokratiet er større enn det enkelte parti. Den hemmelige DNA-koden er å gå sammen i gode fellesskap, ta vare på verdiene og løse konkrete problemstillinger. Folkehøgskolene er lokale, og de skaper sosiale fellesskap på tvers av politiske skillelinjer. Hvordan kan vi bruke dem som viktige demokratiske plattformer spør Elbæk?

Norge. Hva er så de største utfordringene i Norge? Vi har erfart at de mest høyre-ekstreme kreftene lever og må tas på alvor. Kanskje er likegyldigheten og ubevisstheten den største faren for demokratiet vårt. Er samfunnet på veg til å bli mer instrumentelt? Der alle løper fortere og skal komme seg raskt i utdanning og jobb? Folkehøgskolen kan ikke prioriteres fordi våre unge skal komme seg raskt gjennom utdanning og ut i jobb?

Hvorfor faller så mange mennesker utenfor i samfunnet vårt? Hvilke krefter vil påvirke stortingsvalget i 2025? Det kan være en indikator på hvordan det står til med den

20 spørsmål til din allmenndannelse
– eller bare for moro!

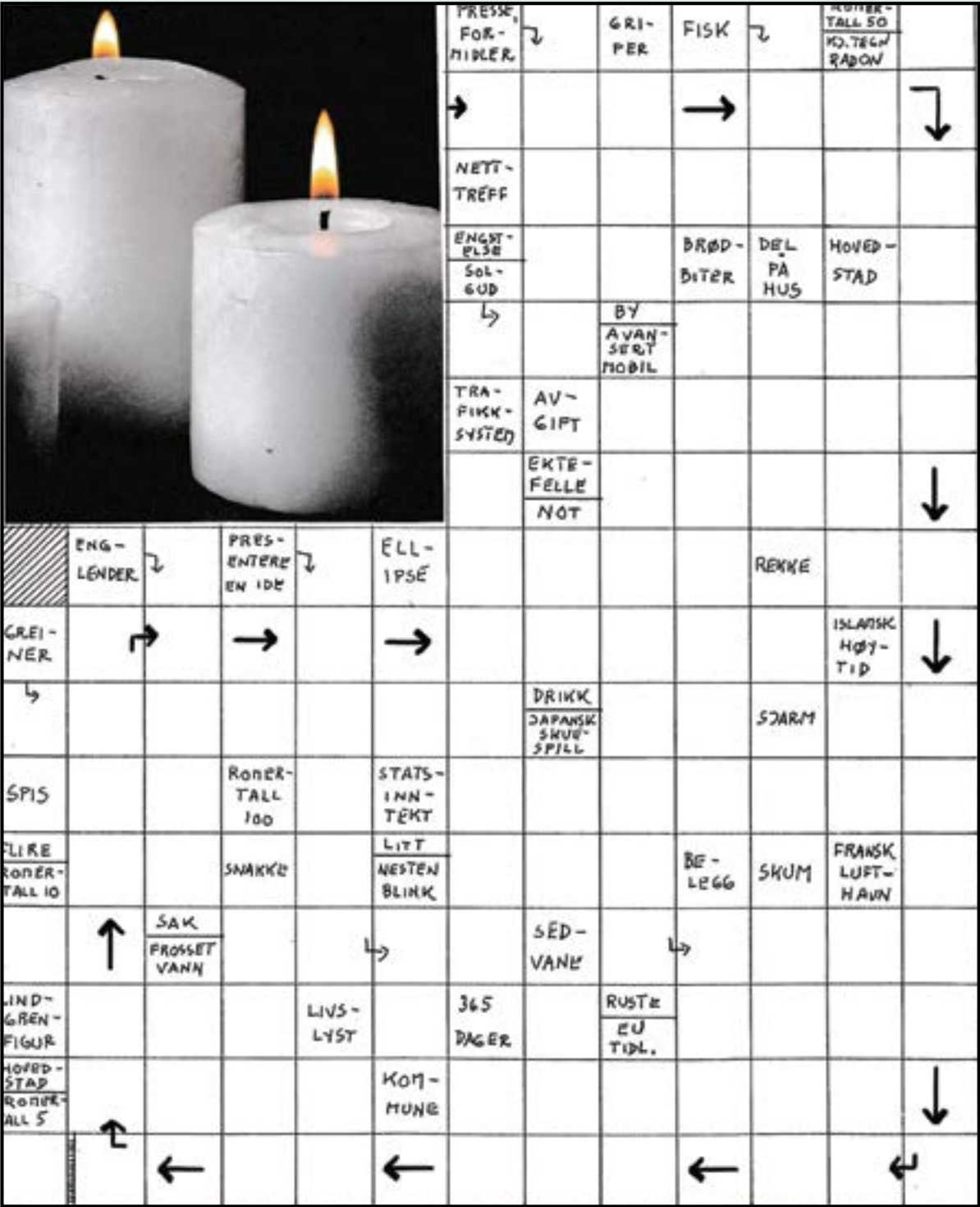
- 1. Hvor befinner du deg hvis du kan se skapelsen av Adam malt i taket?
- 2. Hvem malte det?
- 3. I hvilket kapittel av 1 Mosebok kan vi lese om skapelsen av Adam?
- 4. Hva heter 1 Mos i engelske bibler?
- 5. Når feirer vi påske hvert år?
- 6. Hvor mange dager er det fra første påskedag til Kristi himmelfartsdag?
- 7. Hva heter herrenes nest øverste divisjon i fotball i Norge?
- 8. Hva het den i perioden 2005-2013?
- 9. Hvor lang og bred er en håndballbane?
- 10. Hvem skrev romanene *Krig og fred* og *Anna Karenina*?
- 11. Hva heter romanen som begynner slik: «Det var i den tid jeg gikk omkring og sultet i Kristiania, denne forunderlige by som ingen forlater før han har fått merke av den»?
- 12. Hvem skrev den?
- 13. Hva heter mannen bak Amazon?
- 14. Han eier også en kjent amerikansk avis. Hvilken?
- 15. Hvem skjuler seg bak artistnavnet Girl in red?
- 16. Hvem er duoen M2M?
- 17. Hvor lang er Telemarkskanalen?
- 18. Hvor dyp er Sognefjorden på sitt dypeste?
- 19. Hva er et primtall?
- 20. Hva kalles en spaltning av atomkjernen i to omtrent like tunge deler?

Fasit fra nr 1/2025

Fasit:
1. I det siktiske kapellet; 2. Michelangelo; 3. 1 Mos 2; 4. Genesis; 5. Første søndag etter vårfeirvndøgn; 6. 39; 7. OBOS-ligaen; 8. Adecco-ligaen; 9. 40 x 20 m; 10. Lev Tolstoj; 11. Sult; 12. Knut Hamsun; 13. Jeff Bezos; 14. The Washington Post; 15. Marie Ulven Ringheim; 16. Marit Larsen og Marion Ravn; 17. 105 km; 18. 1303 m; 19. Primtall er hele tall som er større enn eller lik 2, og som som bare kan deles på 1 og tallet selv; 20. Fisjon

Kryssord

Kryssord: Rolf Bangseid. Fasit kommer i neste nummer.

Norge P. P.

Returadresse:
IKF
Brugata 19
0186 Oslo

Illustrasjon: Karoline Holhjem Soldal

Du trenger ikke være ansatt i folkehøgskolen eller være medlem av NKF for å abonnere på steg. Abonnement tegnes hos Hilde på NKF-kontoret: hilde@ikf.no. Kr 200 for ett år.

Tema for neste nummer: Ny start
Frist for innlevering av stoff: 1. september